

Från policy till praktik

– mot sexuella övergrepp inom idrotten

Från policy till praktik

– mot sexuella övergrepp inom idrotten

Susanne Johansson

Riksidrottsförbundet

FoU-rapport 2020:3

Du finner FoU-rapporter utgivna av Riksidrottsförbundet på: www.rf.se/forskning

Författare: Susanne Johansson, Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH)

Formgivning: Catharina Grahn, ProduGrafia

Foto omslag: iStockphoto

ISBN: 978-91-87385-29-2

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Författarens förord	6
Inledning	8
Studiens syfte och frågeställningar	9
Begrepp och definitioner	10
Bakgrund	12
Trygg idrott	12
Behöver sexuella övergrepp någon särskild uppmärksamhet på området trygg idrott?	13
Sexuella gråzoner	14
Vad visar forskningen om sexuella övergrepp mot barn och åtgärder inom idrotten?	17
Metod	20
Etiska överväganden	21
Resultat	22
Styrdokument	22
Specialidrottsförbundens webbplatser	25
Utmaningar och motiv för åtgärder mot sexuella övergrepp	27
Åtgärder mot sexuella övergrepp	32
Erfarenheter av att hantera rapporterade fall	38
Diskussion kring resultaten	41
Rekommendationer till idrottsrörelsen	45
1. Erkänn sexuella övergrepp som förekommande problem inom idrotten	45
2. Tydliggör problembilden	45
3. Utse ansvariga funktioner och personer	46
4. Förändra normer och förhållningssätt	46
5. Utveckla åtgärder	48
Slutord	50
Referenser	51
Specialidrottsförbundens webbplatser	53
Bilaga Intervjuguide	54
Bilaga Checklista SF webbplatser	56

Förord

Inom svensk idrott råder nolltolerans mot all form av mobbning, trakasserier, hot, våld och övergrepp. Trots detta är idrotten inte alltid en trygg plats och Riksidrottsförbundet har därför de senaste åren intensifierat arbetet och initierat ett antal insatser inom ramen för fokusområdet ”Trygg idrott”. Insatserna är en del i ett omfattande strategiskt förändringsarbete och åtgärderna har bland annat inneburit införande av idrottsombudsman och visselblåsarfunktion, krav på utdrag ur belastningsregistret för idrottens barn- och ungdomsledare samt längre preskriptionstid och avstängning vid allvarliga kränkningar.

Även policydokument och skrivna material som *Skapa trygga idrottsmiljöer*, *Barnens spelregler* och *Riksidrottsförbundets policy mot sexuella övergrepp inom idrotten* samt en ny uppförandekod har tagits fram med avsikt att ge stöd åt specialidrottsförbunden i deras utvecklingsarbete. Tillsammans utgör åtgärderna en kraftfull insats för en tryggare idrottsmiljö.

Arbets- och ansvarsområdet ”Trygg idrott” berör många områden och inkluderar alla typer av missförhållanden och utsatthet som är oacceptabla inom idrotten. Idrottsrörelsen behöver dock bli bättre på att specifikt adressera sexuella övergrepp och sexuella gråzoner. Riksidrottsförbundet gav därför forskaren Susanne Johansson vid Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm uppdraget att undersöka förekomst och erfarenheter av preventiva och reaktiva åtgärder kopplade till sexuella övergrepp och gråzoner inom idrottsrörelsen.

I denna genomlysning av de tio största barn- och ungdomsidrotternas åtgärder mot sexuella övergrepp framträder idrottens lärdomar, brister, motiv, dilemma och behov. Den ger en övergripande bild av hur specialidrottsförbunden tillämpar idrottens värdegrund och policy mot sexuella övergrepp.

Rapportens resultat visar att vi som idrottsrörelse tydligt tar ställning mot sexuella övergrepp men samtidigt att vi har ett stort arbete kvar att göra, både med att förebygga och hantera sexuella övergrepp. Ett första steg är att alla förbund erkänner och uppmärksammar det faktum att sexuella övergrepp kan förekomma och förekommer i idrottsverksamheten. Detta utgör forskarens första rekommendation till idrottsrörelsen.

Genom att ta ansvar för att bryta en rådande tystnadskultur, öka vår kunskap om sexuella gråzoner och ta till oss av de andra rekommendationer som presenteras i rapporten, kan idrottsrörelsen bli bättre på att förebygga och hantera sexuella övergrepp. Riksidrottsförbundets förhoppning är att rapporten bidrar till att stärka vårt gemensamma arbete för att skapa verkligt trygga idrottsmiljöer, inte minst för idrottens barn och ungdomar.

Malin Järf

Chef för verksamhetsområdet Medlemsutveckling och juridik

Sammanfattning

Sexuella övergrepp inkluderar alla ovälkomna, kränkande sexuella handlingar, antingen utan samtycke eller med manipulerat samtycke. Sexuella övergrepp är förtroendebrott som strider mot barns och mänskliga rättigheter, liksom mot idrottsrörelsens etik och värdegrund. Utöver sin värdegrund har Riksidrottsförbundet en formulerad policy mot sexuella övergrepp. Policys betyder dock ingenting om de inte tillämpas. I nyhetsmedier, sociala medier och dokumentärer har sexuella övergrepp mot barn inom idrotten uppmärksamats på senare år. I ljuset av metoo och enligt forskningen på området framträder dock sådana vittnesmål som toppen av ett isberg. I forskningen skildras också en historia av förnekelse och försummelse av sexuella övergrepp mot barn inom idrotten, vilket går hand i hand med en djupt rotad tystnadskultur.

Den här studien inkluderar idrottens tio största specialidrottsförbund (SF) inom barn- och ungdomsidrotten: fotboll, innebandy, ridsport, simidrott, gymnastik, tennis, ishockey, handboll, basket och friidrott. Tillsammans omfattar dessa SF över 80 procent av barn- och ungdomsverksamheten i svensk idrottsrörelse. Syftet med studien är att undersöka vilka åtgärder dessa SF har vidtagit mot sexuella övergrepp. Trygg idrott och sexuella övergrepp kopplas ihop med relaterade gråzoner som tenderar att komplicera åtgärder. Studien baseras i huvudsak på intervjuer med 18 SF-representanter. Den inkluderar även en genomgång av webbplatserna för respektive SF och en analys av styrdokument på området.

Resultaten visar att idrottens största SF har vidtagit få eller inga åtgärder som explicit adresserar sexuella övergrepp mot barn och ungdomar inom idrotten. Trygg idrott i bredare bemärkelse är ett ganska nytt fokus- och arbetsområde, där SF kommit olika långt vad gäller åtgärder. Några SF har ett pågående arbete sedan flera år tillbaka, andra planerar sina första initiativ på området just nu. Även på informationskanaler som webbplatser, och i underlag som styrdokument, är sexuella övergrepp mestadels osynligt. Det gäller i än större utsträckning de gråzoner som omgärdar sexuella övergrepp.

Anledningen till att både preventiva och reaktiva åtgärder på området är begränsade är inte att det saknas avståndstagande eller ställningstagande mot sexuella övergrepp mot barn – tvärtom, i alla SF uttrycks det unisont att det är fullkomligt oacceptabelt. Snarare handlar det om ett antal utmaningar som står i vägen för en tillämpning som speglar policyn. I studien beskrivs dessa utmaningar närmare, men också vilka motiv som finns bakom viljan att utveckla åtgärder och skapa en tryggare idrott.

I studien dras slutsatsen att det finns motsättningar mellan att synliggöra respektive osynliggöra sexuella övergrepp. Det är inte uteslutande en problemlösning att uppmärksamma sexuella övergrepp i dagsläget, utan det riskerar samtidigt att orsaka problem. Det kan skapa en känsla av otrygghet snarare än trygghet. Kontentan blir att tystnadskulturen inom idrotten i dagsläget lönar sig, liksom det gör i samhället i stort. För att staka ut en väg framåt trots dessa motsättningar och utmaningar formuleras avslutningsvis ett antal rekommendationer till idrottsrörelsen.

Författarens förord

Min intention som författare och ansvarig forskare är att förmedla kunskap som kan bidra till en tryggare idrott. I den här rapporten vill jag synliggöra åtgärder mot sexuella övergrepp inom barn- och ungdomsidrotten. Det är ett område som är känsligt och komplicerat på många sätt, vilket skapar utmaningar både för idrotten och för mig att undersöka.

Trygg idrott är ett delvis nytt område som svensk idrott och dess specialidrottsförbund (SF) börjat ta sig an på något olika sätt och från olika håll i deras respektive verksamheter. Olika idrotter har olika förutsättningar och praktiska omständigheter. Flera idrotter har hanterat uppmärksammade fall av sexuella övergrepp mot barn och ungdomar. Det betyder dock inte att dessa idrotter är ”värre” än andra som inte har haft sådana uppmärksammade fall än. Rapporterade fall och förekommande fall av sexuella övergrepp är nämligen två olika saker, det är ett viktigt faktum i sammanhanget.

Av de SF som ingår i studien förekommer vissa mer än andra. Studien handlar emellertid inte om att jämföra eller rangordna SF utifrån deras åtgärder mot sexuella övergrepp och strävan efter trygg idrott. Studien handlar heller inte om att utvärdera hur väl åtgärderna fungerar eller inte, för det är inte nödvändigtvis så att ju fler åtgärder desto tryggare idrott. Meningen med studien är att skapa en övergripande bild av de åtgärder som adresserar sexuella övergrepp i nuläget samt att ta tillvara erfarenheter som finns bland tio SF, de största inom barn- och ungdomsidrotten.

Min utgångspunkt är att synliggöra konkreta motiv, utmaningar och problem som är nödvändiga första steg framåt mot förbättring. Meningen är att den här studien ska kunna vara till hjälp i en utveckling på området. Jag utgår från att alla olika aktörer inom idrotten, liksom idrottsforskningen, delar samma intresse att göra idrottsmiljön tryggare och motverka sexuella övergrepp mot barn och unga. Att ”hänga ut” eller frysa ut idrotter, än mindre enskilda SF-representanter, bidrar inte till den hållbara strukturella utveckling och det delade ansvar som jag förespråkar.

Att genomföra den här studien och att skriva den här rapporten har ofta varit en balansgång. Å ena sidan att ha ett kritiskt förhållningssätt som slår vakt om att förverkliga barnrättsperspektivet och idrottspolicyer. Å andra sidan att vara medveten om de förhållanden och utmaningar som påverkar implementeringen av åtgärder. Att försöka utveckla fungerande åtgärder och manövrera i olika gråzoner är många gånger svårt och komplicerat. Det är jag medveten om genom min forskarroll, men också som verksam inom idrottsrörelsen. Att inte lyckas skydda barn mot sexuella övergrepp är ett misslyckande som ingen vill förknippas med. Det medför en gedigen utmaning för en forskare som försöker skapa en tillförlitlig och rättvisande bild.

Jag vill i det här förordet också passa på att vädja till alla som tar del av den här rapporten att respektera de SF-representanter som deltagit i studien och avstå från att spekulera kring deras identitet, idrottsstillhörighet eller vem som kan ha sagt vad. Den typen av spekulationer är en del av problemet som gör dessa frågor så känsliga, laddade och svåra att hantera. De stora utmaningarna på det här området är gemensamma för hela idrottsrörelsen och alla idrotter. Trots att de kan ta sig idrottsspecifika uttryck och kräver åtgärder inom idrotten, handlar det i grund och botten om samhällsfrågor som på intet sätt är avgränsade till idrotten.

Jag vill avslutningsvis rikta ett stort tack till alla SF-representanter som deltog i studien. Tack för ert fina bemötande och engagemang att delta. Jag vet att denna rapport inte ger rättvisa åt allt arbete ni lägger ner i era idrotter. Det är en begränsad skildring av ett på många sätt svårarbetat område. Flera SF befinner sig i början av satsningar för trygg idrott, men dessa ligger utanför tidsramen för denna studie. Jag vill också tacka alla inblandade på Riksidrottsförbundet som gjorde det här projektet möjligt. Och sist men inte minst vill jag tacka dig som läser rapporten.

Inledning

Sexuella övergrepp är ett globalt samhällsproblem. Det är också ett problem inom idrotten med dokumenterad förekomst med idrottsspecifika förtecken och utmaningar (BRIS, 2017; United Nations 2007; UNICEF, 2010). Personer i alla åldrar kan bli utsatta för sexuella övergrepp, men det är särskilt sexuella övergrepp mot barn inom idrotten som har fått störst uppmärksamhet i Sverige och i många andra länder; via media, samhällsdebatter och av barnrättsorganisationer och politiker. Särskilt uppmärksammas fall av relativt grova sexualbrott där en vuxen, manlig förövare utnyttjat sin idrottsledarroll för att utsätta idrottsaktiva barn upprepade gånger. Dessa fall uppmärksammas inte för att det är den vanligaste formen av övergrepp, utan snarare för att vuxnas sexuella övergrepp mot barn i beroendeställning är de mest uppenbara och integritetskränkande förtroendebrotten som finns (Jonsson & Svedin, 2019, Rhind m.fl., 2015).

All idrott för barn ska utgå från FN:s konvention om barnets rättigheter. Sedan 1 januari 2020 är dessutom barnkonventionen lag i Sverige. Det innebär bland annat att idrottens verksamhet alltid ska utformas för barnets bästa. Det innebär också att barn ska skyddas från till exempel sexuella övergrepp:

” [...] Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp [...] (Barnkonventionen, artikel 19).

Sexuella övergrepp strider alltså mot barnkonventionen, men också mot de mänskliga rättigheterna. Det strider också mot idrottens värdegrund och policy. Sexuella övergrepp kan skada utsatta personers liv, hälsa och utveckling på både kort och lång sikt. Hur skadeverkningar och risker ser ut beror bland annat på benägenheten att rapportera och vilken hjälp de utsatta får (Parent, 2011). Därför är det viktigt med systematiska och fungerande åtgärder som förverkligas för att förebygga och hantera sexuella övergrepp inom idrotten.

I samband med #metoo 2017–2018 skapades en slags normbrytande samtalskultur kring sexuella övergrepp och trakasserier. Det verkade som om isberget under ytan började skönjas i form av hundratals, tusentals berättelser. Berättelserna illustrerade hur sexuella övergrepp och trakasserier möjliggörs genom sociala hierarkier, maktmissbruk och beroenderelationer. Dessa osynliggörs genom normalisering och så kallad tystnadskultur. Sådana strukturer är typiska för idrotten som social och organisatorisk miljö (Mergaert m.fl., 2016). Under metoo stod idrottsrörelsen för en i raden av upprop under parollen ”Timeout”. I två av idrotterna i studien startades även egna upprop: ”Utfoulad” i basketen och ”Vi sparkar bakut” i ridsporten.

Uppmärksamheten under senare år till trots bär sexuella övergrepp inom idrotten en historia av tabu, skam, förnekelse och försummelse (Hartill m.fl., 2019). I återkommande, uppmärksammade fall har det kompromissats med barns

trygghet och välbefinnande för att skydda idrottens eller särskilda ledares rykte och anseende (Rulofs m.fl., 2019a). Förnekelse och försummelse förekommer alltså i enskilda fall, men särskilt när det kommer till att uttala sexuella övergrepp som ett förekommande problem inom den egna idrotten och idrottsföreningen. Karin Redelius (2011) beskriver att det finns ”ett allmänt motstånd hos många mot att ens tänka tanken att barn kunde fara illa inom den egna idrottsorganisationen” (s. 12). När övergrepp uppdagas i miljöer som är så starkt förknippade med goda, sunda, moraliska ideal som idrotten (i likhet med t.ex. kyrkan) upplevs det som främmande och ofattbart. Det förstärker bilden av övergrepp som något obegripligt, avvikande och sjukligt. I sin tur skapas en slags blindhet som är en riskfaktor för övergrepp och utnyttjande (Bjørnseth & Szabo, 2018). Problembilden ges oftare en prägel av ”enstaka ruttna äpplen som förstör hela korgen” än ett problem som har koppling till normalisering och som påkallar kollektivt ansvar och systematiska åtgärder (Lang & Hartill, 2014; Kerr m.fl., 2014; Rhind m.fl., 2017). Redelius beskriver att åtgärder för att öka trygghet och tillämpa ett barnrättsperspektiv kan möta motstånd då de riskerar att väcka oro genom negativa associationer: ”handlingsplanen kunde ge dålig publicitet och att föräldrar skulle välja en annan fritidsaktivitet åt sina barn om det fanns misstankar om att de unga kunde fara illa av att utöva idrott” (2011, s. 13).

I och med det antal fall av sexuella övergrepp inom idrotten som uppmärksammas offentligt i ett flertal länder har med tiden ett återkommande mönster kunnat noteras (Kerr m.fl., 2020): 1) Kris och offentlig uppmärksamhet av sexuella övergrepp mot barn, 2) Respons genom idrottspolicy, 3) Svag implementering av policy, 4) Aktivt motstånd samt 5) I slutändan liten eller ingen observerbar förändring. Idrotten verkar så att säga ta ett steg framåt och två steg tillbaka. Anledningen till att det tenderar att skapas glapp mellan värdegrund och policy och dess tillämpning (eller mellan ord och handling) är alltså *inte* att det saknas moraliska principer, normer eller starka känslor mot sexuella övergrepp mot barn inom idrottsrörelsen. Snarare handlar det om utmaningar att försöka konkretisera principer genom praktiska åtgärder som gör det möjligt att tillämpa idrottens policy. För att göra det behövs en tydligare bild av *vad* problemen består av och *hur* de kan motverkas.

Studiens syfte och frågeställningar

Sexuella övergrepp förekommer inom idrotten, ofta utan att det uppdagas. I idrottens styrdokument och värdegrund poängteras idrottens ansvar att motverka sexuella övergrepp mot barn och ungdomar (t.ex. Riksidrottsförbundet 2005; 2011). Goda intentioner och policy betyder dock ingenting om de inte tillämpas och leder till att fungerande åtgärder utvecklas över tid.

Det övergripande målet med den här studien är att bidra till att motverka sexuella övergrepp inom idrotten. Syftet med studien specifikt är att undersöka åtgärder mot sexuella övergrepp i de tio största specialidrottsförbunden (SF) inom barn- och ungdomsidrotten. Studien länkar samman trygg idrott och sexuella övergrepp med de sexuella gråzoner som tenderar att komplicera åtgärder. För att möta de behov och utmaningar som framkommer av resultatet och av tidigare forskning formuleras avslutningsvis ett antal rekommendationer till idrottsrörelsen.

För att konkretisera syftet kommer följande frågeställningar besvaras:

1. Vilka åtgärder mot sexuella övergrepp och sexuella gråzoner förekommer i arbetet inom området trygg idrott samt vad kännetecknar dessa åtgärder?
2. Hur beskrivs erfarenheterna av att hantera sexuella övergrepp och sexuella gråzoner?
3. Hur synliggörs och informeras det om sexuella övergrepp på webbplatserna?
4. Vilka styrdokument finns som stöd för åtgärder avseende sexuella övergrepp och sexuella gråzoner?
5. Vilka utmaningar och motiv för att tillämpa idrottens policy mot sexuella övergrepp framkommer?

Begrepp och definitioner

För att underlätta läsningen och förståelsen behöver de centrala begreppen i rapporten förklaras. När sexuella övergrepp ska definieras uppstår det utmaningar. För att den här rapporten ska bli läsbar används ”sexuella övergrepp” som ett övergripande, generellt begrepp. Det finns såklart nackdelar med att sammanfatta ett brett spektrum av händelser, upplevelser och betydelser med bara ett ord, oavsett vilket ord som används. Därför följer här en kortfattad beskrivning av ytterligare några vanliga begrepp som hör ihop med sexuella övergrepp, trots att de inte kommer att användas regelbundet i rapporten.

Sexuella övergrepp är det generella begrepp som används i studien. Det inkluderar alla slags ovälkomna, kränkande sexuella handlingar, utan samtycke eller med manipulerat samtycke. Det inkluderar också sexuell aktivitet som ett barn inte helt förstår eller är moget för och därför inte kan ge giltigt samtycke till. I studien förekommer några gånger även andra ord för att beskriva någon särskild aspekt av sexuella övergrepp. En nackdel med begreppet sexuella övergrepp är att det ofta förknippas med fysiskt sexuellt våld som motsvarar grova sexualbrott, kanske särskilt med våldtäkt. Men dessa fall utgör bara en begränsad andel av de sexuella övergrepp som sker. I RF:s policy mot sexuella övergrepp används följande breda och inkluderande definition:

” Sexuella övergrepp är alla sexuella handlingar som görs mot någon, inför någon eller som en person får någon annan att göra, mot den utsatta personens vilja (Riksidrottsförbundet, 2011, s. 2).

Sexuella trakasserier inkluderas i det övergripande begreppet sexuella övergrepp i studien. Sexuella trakasserier kan ha något andra associationer än sexuella övergrepp, men i sak handlar båda begreppen om former av ovälkomna, kränkande sexuella handlingar utan samtycke. I RF:s policy mot sexuella trakasserier anges följande definition:

” Sexuella trakasserier betyder ovälkommet uppträdande av sexuell natur som kränker flickor och pojkar, kvinnor och män, vilka är aktiva, ideellt arbetande eller anställda inom idrottsrörelsen.

Trakasserier på grund av kön avser ett uppträdande som kränker flickors och pojkars, kvinnors och mäns värdighet och som har samband med kön, vilka är aktiva, ideellt arbetande eller anställda inom idrottsrörelsen.

Det viktigaste kännetecknet för trakasserier är att de är oönskade av den som utsätts för dem.

Avgörande är den utsattas upplevelse, inte trakasserarens motiv (Riksidrottsförbundet, 2005, s. 3).

Sexuellt utnyttjande inkluderas också i begreppet sexuella övergrepp i studien. Sexuellt utnyttjande innebär att känslor, behov, beroende, förtroende och makt utnyttjas och exploateras för sexuella ändamål. Detta sker ofta genom någon form av gränsnedbrytande process för att frammana samtycke (se grooming), vilket komplicerar giltigheten av samtycke. Barn och unga i beroendeställning är särskilt sårbara för sexuellt utnyttjande (Chroni m.fl., 2012). Idrotten har ingen specifik policy mot sexuellt utnyttjande, utan det inbegrips i befintlig policy mot sexuella övergrepp. I den policyn ligger dock tyngdpunkten på sexuella handlingar som görs mot den utsatta personens vilja (se tidigare citat), vilket inte tar hänsyn till fall där grooming påverkar den utsattas vilja och samtycke. Det finns också lagar som tar fasta på ungas ålder, beroendeställning och sårbarhet avseende sexuellt samtycke. Det är olagligt för en person över 15 år att ha någon form av sexuellt umgänge med en person under 15 år. Även sexuella handlingar med personer över 15 år kan klassas som sexualbrott om det handlar om sexuellt utnyttjande av en person i beroendeställning.

Grooming är en term som refererar till processen att etablera kontakt, kontrollera och bryta ner en persons gränser och normalisera sexuella handlingar för att maskera och tysta övergrepp. Grooming gör att utsatta lägger ansvar och skuld på sig själva och först långt senare uppfattar upplevelserna som utnyttjande eller övergrepp.

Sexuella gråzoner är ett begrepp som används i studien för att sammanfatta de gråzoner som omgärdar sexuella övergrepp och lagliga sexuella relationer. I sådana gråzoner blir etiska, professionella, juridiska och regelmässiga gränser komplicerade. Gråzonerna omfattar situationer och relationer inom idrotten där normer och värderingar hamnar i konflikt med varandra och skapar dilemma utan *en* given eller allmängiltig lösning. Gråzonsfall tenderar att hamna mellan stolarna i idrottens styrdokument och dess tillämpning, ofta adresseras de inte alls.

Bakgrund

Trygg idrott

Trygg idrott som ansvars- och arbetsområde har aktualiserats och utvecklats de senaste åren inom svensk idrott. Sexuella övergrepp inom idrotten är något som uppmärksammas och kopplats samman med trygg idrott sedan relativt kort tid tillbaka. Trygg idrott har dock att göra med fundamentala delar av idrottens värdegrund och verksamhet som har en betydligt längre historia.

Det till synes ökade behovet att stärka tryggheten inom idrotten hänger delvis samman med en upplevd otrygghet i hela samhället, men också till olika missförhållanden som har samband med idrotten. Idrotten är ett sammanhang som bygger på relationer mellan människor. Utan relationer skulle ingen idrottsverksamhet gå att organisera. De sociala band som idrotten skapar är också en viktig del av dess mervärde. Flera relationer inom idrotten är så kallade kritiska relationer där idrottsledare har omsorgsskyldighet gentemot idrottsaktiva. Alltså relationer där barn är beroende av vuxna för att tillgodose viktiga behov som trygghet och stöd, men också för att utöva och nå framgång i sitt idrottande (Donnelly m.fl., 2016; Grey-Thompson, 2017). Bilden av idrotten som enbart trygg, säker och hälsosam, något av en särpräglad frizon i samhället, har ifrågasatts och motbevisats. Exempelvis har elitidrottens prestationsfokus i en fysiskt och psykiskt påfrestande miljö visat sig skapa sårbarhet, utsatthet och ohälsa, särskilt bland barn och unga (Wilinsky & McCabe, 2020). Med tiden har kunskaps- och utbildningsområden kring psykisk hälsa, hållbart ledarskap, omsorgsskyldighet, etik, inkludering och barnrättsperspektiv vuxit fram. Denna utveckling har också hämtat styrka och dignitet från vetenskapliga studier och rapporter från intresse- och barnrättsorganisationer (t.ex. BRIS, Rädda barnen, UNICEF) som uppmärksammat idrotten som en viktig samhällsinstitution och social miljö för barn och unga.

Centrala styrdokument som policy och riktlinjer är viktiga som ställningstaganden och som utgångspunkt att basera åtgärder på i förbund, distrikt och förening. Idrottsrörelsen har, via RF, styrdokument som adresserar trygg idrott och barnrättsperspektiv. Styrdokumentet inkluderar idrottens övergripande policy mot sexuella övergrepp och sexuella trakasserier samt idrottsrörelsens uppförandekod. Där förtydligas bland annat idrottsledares ansvarsroll och omsorgsskyldighet enligt följande:

” Med tanke på att idrotten är Sveriges största folkrörelse och Sveriges i särklass största barn- och ungdomsorganisation har vi ett självklart ansvar att aktivt förebygga och motverka sexuella trakasserier (Riks-idrottsförbundets, 2005, s. 3).

Som medlem i den svenska idrottsrörelsen har du ett ansvar för att säkerställa allas personliga säkerhet, hälsa, välmående och personliga integritet. Barnens bästa ska ha en central roll i de beslut du fattar. Som

tränare eller ledare får du inte använda dig av metoder som riskerar att skada någon (Riksidrottsförbundet, 2019, s. 7).

RF:s policydokument mot sexuella trakasserier inom idrotten har funnits i nuvarande form sedan 2005. Den förstärktes med en ytterligare policy mot sexuella övergrepp mot barn och ungdomar 2011. Nu är året 2020 och frågan är hur idrottens policy tillämpas. I internationella rapporter har idrotten i Sverige tidigare sällat sig till europeiska länder där åtgärder mot sexuella övergrepp i idrotten släpat efter andra (Chroni m.fl., 2012; Mergaert m.fl., 2016). I en rapport från BRIS (2017) om sexuella övergrepp mot barn inom idrotten, framkom att barnrättsperspektivet behöver implementeras bättre inom idrotten samt att det finns ett glapp mellan idrottens policy mot sexuella övergrepp och tillämpningen av policyn i form av rutiner och organisering.

På senare år har dock trygg idrott varit ett av RF:s prioriterade områden. Åtgärder som initierats av RF inkluderar uppdaterade stadgar, ny uppförandekod, funktionen idrottsombudsman och visselblåsarfunktion samt skrivna material som *Skapa trygga idrottsmiljöer* (Riksidrottsförbundet, 2018). Dessa åtgärder ska bland annat underlätta vid rapportering och disciplinärenden samt ge stöd åt SF i deras egna åtgärder för trygg idrott.

Behöver sexuella övergrepp någon särskild uppmärksamhet på området trygg idrott?

Trygg idrott berör många områden och inkluderar alla typer av missförhållanden och utsatthet som är oacceptabla inom idrotten. Det är viktigt att idrotten arbetar för trygga idrottsmiljöer utifrån ett inkluderande helhetsperspektiv. Så, finns det någon anledning att uppmärksamma just sexuella övergrepp särskilt?

Sexuella övergrepp handlar om potentiellt känsliga problem- och ansvarsområden och upplevelser. Arbetet mot sexuella övergrepp präglas av två betydande kontraster som båda har att göra med att det är något känsligt. Å ena sidan potentiellt stor uppmärksamhet eftersom sexuella övergrepp mot barn väcker så starka reaktioner och ses som ett av de mest avskyvärda, integritetskränkande brotten. Å andra sidan är sexuella övergrepp tabu- och skambelagt och osynliggjort, särskilt präglad av tystnadskultur. Båda dessa sidor av myntet bidrar till mörkertal som försvårar arbetet mot sexuella övergrepp. Mörkertal består av underrapportering och av fördröjd rapportering. Alltså att fler övergrepp sker än vad som rapporteras och anmäls respektive att det går lång tid mellan övergrepp och eventuell rapportering.

Den sexuella dimensionen gör sexuella övergrepp till något särskilt känsligt och skambelagt. Det betyder dock inte att sexuella övergrepp mest handlar om sex, sexualitet eller sexuella avvikelser snarare än makt och kontroll, men att det har vissa sexuella associationer. I övrigt har trakasserier, övergrepp, utnyttjande och försummelse mycket gemensamt och överlappar varandra genom gemensamma nämnare som makt och kontroll (Kerr m.fl., 2020). Till exempel är sexuellt utnyttjande en form av emotionellt utnyttjande som också kan förekomma utan några slags sexuella handlingar. Den sexuella dimensionen orsakar inte nödvändigtvis mer skada i sig alla gånger, men tystnaden och isoleringen ökar risken för att utsatta personer inte får hjälp och stöd.

En majoritet av barn och ungdomar som blivit utsatta för sexuella övergrepp väntar till vuxen ålder med att avslöja det för någon (London m.fl., 2008). Idrottsaktiva tenderar att undvika att rapportera egen utsatthet under pågående idrottskarriär och så länge de befinner sig i idrottsmiljön. Det finns ett antal olika barriärer som gör att det känns säkrare för idrottsaktiva att *inte* berätta för någon, eller att bara berätta för en nära vän i förtroende (Solstad, 2019). Det finns dessutom barriärer förknippade med sexuella dimensioner som särskilt intima och privata. Otydliga gränser för vad som är lämpligt och tillåtet, särskilt i svårtolkade gråzoner kring sexuella relationer och handlingar, blir till ytterligare en tröskel att ta sig över för att berätta. Sådana här omständigheter och barriärer bidrar till att reaktiva åtgärder som rapporterings- och stödfunktioner tenderar att få in relativt få fall som inkluderar sexuella dimensioner och sexuell utsatthet. Rapportering av sexuella övergrepp medan de pågår är alltså ett undantag snarare än en regel (Solstad, 2019).

Idrottens många vänskapsband och relationer bidrar till en kultur där många drar sig för att rapportera olämpligt beteende eller oro för sexuella övergrepp av rädsla för att anklaga någon oskyldig (Pépin-Gagné & Parent, 2016). Om personer i omgivningen med omsorgsskyldighet gentemot unga avstår från att agera trots misstanke hellre än att riskera komma med falska anklagelser mot någon, minskar chansen att avbryta eller förhindra övergrepp. Barriärer som riskerar att hindra rapportering behöver därför synliggöras och motverkas. Utan rapportering förlorar rapporteringssystem sitt syfte. Eftersom barn är särskilt sårbara och sådant som har sexuella associationer potentiellt uppfattas som särskilt privat, känsligt, skambelagt och svårt, krävs delvis särskilda åtgärder.

Alltså finns det anledning att uppmärksamma sexuella övergrepp särskilt för att så att säga kompensera och motverka de omständigheter som gör detta till ett särskilt nedtystat, känsligt och svårt område att komma åt. Med andra ord bör sexuella övergrepp och sexuella gråzoner inkluderas i området trygg idrott, men det behöver också ges särskild hänsyn så att åtgärder kan få avsedd effekt och inte oavsiktligt exkluderar problemområden med sexuella associationer.

Sexuella gråzoner

För att nyansera problembilden av sexuella övergrepp inom idrotten inkluderar den här studien till viss del även gråzonerna som finns däromkring. Det kan handla om etiska, professionella, regelmässiga och lagliga gråzoner kring sexuella handlingar och relationer.

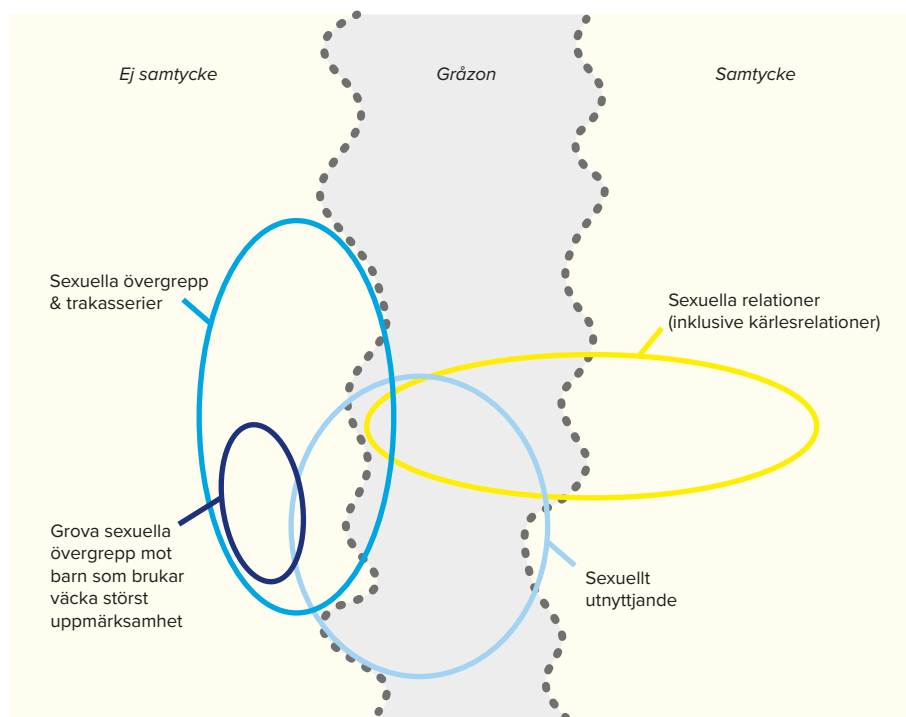
Till exempel sexuellt umgänge i relationer mellan tränare och idrottsaktiva som inte är olagliga men kan orsaka andra slags problem. Det kan handla om sexuella anspelningar i skämt eller i komplimanger. Beroende på sammanhanget och vem som uttrycker och mottar sådant kan det kategoriseras på vitt skilda sätt. Gråzoner kan även handla om huruvida olika handlingar är sexuella eller inte och beroende på det vara antingen olämpliga eller rentav positiva mellanmänskliga uttryck för omtanke. Till exempel kroppskontakt, närhet och intimitet som något positivt och ömsesidigt, men andra gånger som potentiellt riskfyllt och suspekt i relationer mellan vuxen och barn (Johansson, 2017). Är en kram, en massage, en komplimang eller en pussande emoji en sexuell handling? I vilka sammanhang är dessa handlingar lämpliga respektive olämpliga? På de

frågorna finns varken ett allmängiltigt svar eller någon idrottspolicy att förlita sig på, varpå gråzoner skapas.

För att ytterligare illustrera vad en gråzon kan innebära följer här ett tänkbart scenario. Det börjar med något slags olämpligt beteende med sexuella associationer mellan en tränare och en idrottsaktiv i samma förening. Händelsen utspelas hemma hos tränaren och leder sedan till rykten och skvaller om att något olämpligt skett, men som inte verkar vara brottsligt. Det fortsätter med motstridiga utsagor från de inblandade personerna och splittring när ledare och aktiva tar ställning för respektive part. Mitt i stormen sitter föreningens styrelse som inte vet hur de ska hantera situationen, dessutom saknas styrdokument för att hämta vägledning. Det hela slutar troligtvis med att ingen konkret åtgärd vidtas. Kanske utpekas tränaren som syndabock och tvingas sluta. Eller så lämnar den idrottsaktiva föreningen, kanske hela idrottskarriären, för att det blev för jobbigt.

Vad som är förenligt med idrottens värdegrund och policy, respektive med individuella behov, upplevelser och avsikter, är långt ifrån enkelt och givet alla gånger. Gråzoner skapas på grund av att människors beteenden tolkas olika, i förhållande till hur de mottas av andra eller i förhållande till exempelvis regler och lagar. En persons avsikt med en handling speglas inte nödvändigtvis i hur en annan person upplever handlingen. Människors upplevelser följer inte en given, allmängiltig mall, utan utspelas i en subjektiv dimension där var och en bör ges företräde att tolka sina egna upplevelser. Detta tolkningsföreträde brukar vara grundläggande för hur sexuella övergrepp definieras; av den utsatta personens upplevelse och inte av den potentiella förövarens avsikt. När barn och unga är inblandade blir tolkningsföreträde mer komplicerat, men också särskilt angeläget för att skydda barn och unga. Det är viktigt att slå vakt om ungas egen röst och eget perspektiv. Samtidigt behövs ibland ramar som föreskrifter och lagar för att skydda barn då de är särskilt sårbara och skyddsvärda. Det är syftet med till exempel lagen som fastställer sexualbrott i förhållande till sexuell myndighetsålder.

Figuren på nästa sida illustrerar gråzonen som förbinder lagliga sexuella relationer inom idrotten, särskilt mellan idrottsaktiva och tränare/ledare, med sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Meningen med figuren är att illustrera området och problembilden utifrån ett helhetsperspektiv. Genom att utgå från sexuellt samtycke synliggör figuren både skillnader och samband mellan sexuella övergrepp, utnyttjande och sexuella relationer.

Figur 1. Gråzonen (Johansson, 2020).

Sexuellt samtycke är en vanlig skiljelinje för att definiera sexuella övergrepp. I idrottens styrdokument definieras sexuella övergrepp och trakasserier som sexuella handlingar utan samtycke som upplevs som ovälkomna och kränkande. Även i lagar som reglerar sexualbrott är sexuellt samtycke centralt. Barn anses för unga för att ge giltigt samtycke, varpå alla sexuella handlingar med barn under 15 år är olagliga. Det gäller även personer i beroendeställning till en gärningsperson. Huruvida relationen mellan idrottsaktiv och idrottsledare är en sådan beroenderelation står inte explicit i lagen. För personer över 18 år brukar gränserna mellan välkomna och ovälkomna sexuella handlingar därför vara mer svårtolkade och otydliga (Bringer m.fl., 2002; Stefansen m.fl., 2019).

Ofta tolkas sexuellt samtycke ur ett juridiskt perspektiv i bemärkelsen att sexuella handlingar antingen sker i samtycke eller utan samtycke. Ur ett socialt och psykologiskt perspektiv däremot är sexuellt samtycke ofta mer komplicerat än bara ”ja eller nej till sex”. Samtycke kan vara komplext och ambivalent, påverkat av normer och kompromisser mellan emotionella och professionella intressen. Till exempel kanske en idrottsaktiv går med på att ha sex för att vara en tränare till lags, men egentligen inte vill inombords. Sexuellt samtycke kan också vara resultatet av manipulering och grooming som gör att sexuella handlingar först långt senare uppfattas som utnyttjande eller övergrepp. Särskilt när unga, sexuellt oerfarna personer utnyttjas emotionellt och sexuellt dröjer det ofta in i vuxen ålder innan de blir varse att de blivit utnyttjade genom att omvärdera upplevelsen och därmed samtycket. De gråzoner som skapas i sådana här situationer med otydliga gränser gör att de också är svåra för idrotten att försöka hantera – för att det handlar om just gråzoner (Johansson, 2017, 2018a).

Personer som utsatts för sexuella övergrepp eller blivit sexuellt utnyttjade brukar jämföra sina upplevelser med en stereotyp bild av sexuella övergrepp, och med föreställningar om ”förövare” och ”offer”, för att tolka och förstå vad de varit med om. Det bidrar till att sådant som uppfattas som mindre allvar-

ligt än (grova) sexualbrott mot barn avfärdas, förnekas och sällan rapporteras (Johansson, 2018a; Rhind m.fl., 2015; Solstad, 2019).

Att uppmärksamma sexuella gråzoner handlar om att skapa medvetenhet om sexuella övergrepp som en process snarare än specifika, isolerade handlingar och händelser. Stora delar av processen består av att maskera och normalisera gråzonsbeteenden. Det handlar också om att uppmärksamma att den gängse associationen till sexuella övergrepp är så snäv att det skapar en missvisande problembild samtidigt som många fall exkluderas. Därtill inkluderar alltså sexuella gråzoner även lagliga sexuella relationer som sker i samtycke men som kan orsaka problem av andra skäl, både för de inblandade parterna och för andra som berörs (Johansson m.fl., 2016; Johansson & Larsson, 2017). Till exempel kärleksrelationer mellan idrottsaktiva över 18 år och deras tränare.

RF har inte styrdokument som adresserar sexuella gråzoner och relationer inom idrotten. Inom idrotten i flera andra länder har policy eller uppförandekod mot sexuella relationer mellan idrottsaktiva och ledare (särskilt tränare) blivit allt vanligare. Oftast avråder eller förbjuder riktlinjerna sådana relationer i syfte att försöka minska risken för grooming och sexuellt utnyttjande av unga i idrottens kritiska relationer. Sådana generella gränser innebär att ett brett spektrum av intima relationer klumpas ihop. Både relationer som kan handla om sexuellt utnyttjande av unga och ömsesidiga långvariga kärleksrelationer och äktenskap blir alltså problematiska på grund av idrottskontexten. Hur den här typen av policy och riktlinjer fungerar och vad det får för konsekvenser är oklart då det saknas studier som utvärderar sådana åtgärder. Till exempel om det påverkar förekomsten av sexuella relationer och sexuellt utnyttjande, eller om de snarare gör att sexuella relationer hemlighålls, isoleras och stigmatiseras ytterligare. Till skillnad från tydliga principer mot sexuella övergrepp, är alltså ett motsvarande kategoriskt förbud mot lagliga sexuella relationer kanske inte den mest funktionella lösningen (Johansson & Larsson, 2017).

Vad visar forskningen om sexuella övergrepp mot barn och åtgärder inom idrotten?

En översiktsstudie som sammanfattar resultaten från många andra vetenskapliga studier om sexuella övergrepp mot barn under senare år (Stoltenborgh m.fl., 2011), rapporterar att 13 procent av barn och tonåringar utsätts för sexuella övergrepp under uppväxten (18 % bland flickor och 8 % bland pojkar). Forskarna konstaterar att sexuella övergrepp mot barn är ett globalt problem av betydande omfattning som står i skarp kontrast till FN:s barnkonvention. Förekomsten i Sverige respektive inom eller via idrottsmiljön verkar inte skilja sig åt på något särskilt sätt enligt tidigare studier.

Forskning om sexuella övergrepp mot barn inom idrotten har en kort historik. De flesta studier har skett i relativt liten skala och med begränsade data om detta ganska svåra forskningsområde. I början handlade mycket av forskningen om att lyfta på locket och få en inblick i ett länge förbisett problem inom idrotten och idrottsforskningen. Förekomsten och underrapporteringen av sexuella övergrepp inom idrotten har bekräftats i ett antal studier vid det här laget (Fasting, 2015). Så också sexuella övergrepp i svensk idrott, även fast bara några få studier berör förhållandena i vår idrottsrörelse specifikt (Johansson & Lundqvist, 2017;

Timpka m.fl., 2019. Här är några sammanfattande slutsatser från tidigare forskning om sexuella övergrepp mot barn inom idrotten (Bjørnseth & Szabo, 2018, min översättning):

- Förekomsten av sexuella övergrepp mot barn inom idrotten är hög.
- Flickor verkar utsättas för sexuella övergrepp i något högre grad än pojkar, men barn kan drabbas oavsett kön.
- Idrottsaktiva på högre tävlingsnivå löper större risk att bli sexuellt utnyttjade av en tränare.
- Barn tillhörandes minoritetsgrupper löper större risk för sexuella övergrepp.
- Tränare brukar antas vara de främsta förövarna av sexuella övergrepp mot barn inom idrotten, men eventuellt är det oftare andra idrottsaktiva som är förövare än tränare (det behövs mer forskning för att kunna jämföra).
- Grooming är en nyckelkomponent vid sexuella övergrepp mot barn inom idrotten.
- Avslöjande av sexuella övergrepp förhindras av rädsla för konsekvenserna och av barnets svårigheter att subjektivt uppfatta utsattheten i situationen.

Vad gäller riskfaktorer för sexuella övergrepp inom idrotten så har inga särskilda "riskidrotter" pekats ut i forskningen. Det vill säga idrotter där det relativt sett förekommer fler sexuella övergrepp jämfört med andra. Det finns heller inte några entydiga resultat som visar på att sexuella övergrepp skulle vara vanligare i individuella idrotter jämfört med lagidrotter (mer om detta i Johansson, 2012). Sexuella övergrepp kan alltså förekomma i alla slags idrotter, men eventuellt finns varierande risksituationer beroende på olika idrotters särprägel. Elitidrotten är ett sammanhang där ökad utsatthet, vad gäller både sexuella övergrepp och annan sårbarhet, påvisats i flera studier (Wilinsky & McCabe, 2020).

Den tidigare forskningen har illustrerat stora behov av åtgärder för att ta ansvar för barns trygghet inom idrotten. Tillsammans med offentligt uppmärksammade fall av övergrepp mot barn har det bidragit till utvecklingen av idrottspolicyer (Mountjoy m.fl., 2016). På senare år har forskningen inriktats mer på de utmaningar som idrotten står inför vad gäller att tillämpa sin egen policy och utveckla preventiva och reaktiva åtgärder på området trygg idrott. Sexuella övergrepp mot barn där idrottsledare (främst vuxna män) är förövare har fått relativt stor uppmärksamhet i den forskningen som ett angeläget problem. Besläktad utsatthet inkluderar övergrepp och trakasserier i bredare bemärkelse, inklusive emotionellt utnyttjande, fysiskt och psykiskt våld, försummelse och trakasserier. Det förespråkas evidensbaserade kunskaper och insatser i så stor utsträckning som möjligt genom att sammanföra forskning, idrottspolicy och praktik. De allra största behoven ligger på det senare – att försöka minska glappet mellan att formulera policy och att tillämpa policyn i form av systematiska åtgärder (Donnelly m.fl., 2016; Kerr m.fl., 2014; Lang & Hartill, 2014, Rulofs m.fl., 2019b). Det inkluderar att konkretisera åtgärder och att utvärdera åtgärder så att de har avsedd effekt. Utvärdering och granskning bör göras internt av idrotten själv, men än viktigare genom externa, oberoende, vetenskapliga undersökningar (Lang & Hartill, 2014). På så sätt kan utmaningar och behov identifieras samt positiva exempel belysas och uppmuntras.

Här är några andra sammanfattande slutsatser från tidigare studier angående hur och varför åtgärder för trygg idrott i allmänhet och mot sexuella övergrepp i synnerhet ofta saknas eller är bristande (Johansson, 2017; Kerr m.fl., 2020; Lang & Hartill, 2014; Parent, 2011; Parent & Demers, 2011; Rulofs m.fl., 2019b):

- Idrottens begränsade resurser (humankapital samt ekonomiska och strukturella resurser) och hur sådana resurser används, det vill säga vad som prioriteras och därmed prioriteras.
- Brist på kunskap, kompetens, självförtroende, erfarenhet och träning på området bland ledare, administratörer och andra beslutsfattare i idrotten.
- Avsaknad av organisationsstruktur för att organisera preventiva och reaktiva åtgärder.
- Brist på etablerade, fungerande rapporterings- och rådgivningssystem.
- En negativ syn på förebyggande arbete hos idrottsledare som meningslöst och ineffektivt. Därtill oro för att åtgärder signalerar att det finns problem i verksamheten.
- Åtgärder är ofta beroende av engagemanget hos enskilda individer. När dessa individer slutar försvinner åtgärderna med dem.
- Ofta krävs ett faktiskt fall för att inse att idrottsorganisationen inte är rustad att hantera sociala missförhållanden och övergrepp, men tenderar att leda till endast reaktiva åtgärder.
- Åtgärder behöver i större utsträckning inkludera sexuella och etiska gränser och gråzoner för att bättre förstå problembilden kring sexuella övergrepp inom idrotten.
- För att skapa förändring på området trygg idrott i idrottsorganisationer behövs sannolikt både tvångsmedel (t.ex. villkor för ekonomiska bidrag) och beteendeförändringar.

En mer omfattande beskrivning av forskningen om sexuella övergrepp inom idrotten finns i Riksidrottsförbundets rapport *Sexuella övergrepp i relationen mellan tränare och idrottsaktiv* (Johansson, 2012) samt BRIS-rapporten *Sexuella övergrepp inom idrotten – om barnets rätt till en trygg idrott* (BRIS, 2017).

Metod

Studien inkluderar idrottens tio största SF för barn- och ungdomsidrott, vilka valdes ut baserat på lokalt aktivitetsstöd (LOK-stöd). Alltså de tio idrotter med flest aktiviteter år 2018 för barn och ungdom 7–25 år samt för personer med funktionsnedsättning i alla åldrar. Studien inkluderar därmed följande SF: fotboll, innebandy, ridsport, simidrott, gymnastik, tennis, ishockey, handboll, basket och friidrott. Tillsammans omfattar de över 80 procent av barn- och ungdomsverksamheten i svensk idrottsrörelse.

Studien baseras på tre datamaterial i form av intervjuer med SF-representanter, genomgång av webbplatser samt analys av styrdokument på området. Intervjuerna utgör det primära underlaget till studien. De tre datamaterialen analyserades utifrån kvalitativ metodologi med studiens frågeställningar som analys-teman.

De SF som ingick i urvalet kontaktades först via e-post med information om projektet. Därefter kontaktades och rekryterades intervjupersoner i samråd med respektive SF utifrån dess organisering. Ambitionen var att i möjligaste mån intervjua två personer per SF. En person i ledningsposition och en person med specifikt ansvar för området trygg idrott, beroende på organisationen i respektive SF. Totalt intervjuades 18 stycken SF-representanter. Funktionerna som finns representerade inkluderar bland annat generalsekreterare, barn- och ungdomsansvarig, förbundschef, utvecklingsansvarig, ombudsman, förbundsstyrelseledamot, ansvarig för föreningsutveckling samt kommunikationsansvarig. Det varierar alltså vilken funktion som innehar ansvaret för området trygg idrott. Det visade sig dock vara sällsynt att trygg idrott är det primära ansvars- och arbetsområdet bland SF-representanterna.

Samtliga intervjuer genomfördes av ansvarig forskare, Susanne Johansson. En intervjuguide med teman och frågeområden användes som stöd, men intervjuerna följde ett flexibelt tillvägagångssätt med utgångspunkt från varje intervju-situation (se bilaga Intervjuguide). Intervjuerna ägde rum under perioden 29 november 2019 till 18 februari 2020. Varje intervju tog 1–3 timmar och spelades in. Därefter skrevs intervjuerna ut för att analyseras utifrån teman som svarar mot studiens frågeställningar. Analysen av intervjuerna omfattar stegen öppen läsning, tematisk kodning samt identifiering av mönster, likheter och skillnader (Bryman 2015).

För att inte enbart basera resultaten på utsagor från förbundsrepresentanter gjordes även en genomlysning av webbplatserna för respektive SF; en innehålls-analys beträffande synlighet och innehåll som adresserar sexuella övergrepp, sexuella gråzoner eller relaterade områden. Som hjälp användes en checklista som inkluderade: synlighet, typ av information och innehåll, vilka frågor kring sexuella övergrepp som adresseras, vilka perspektiv som tillämpas, vilka målgrupper informationen riktas till samt någonting i övrigt (se bilaga Checklista webbplatser). Genomgången av webbplatserna gjordes i studiens inledande skede, 1–14 oktober 2019.

Utöver genomgången av webbplatserna gjordes också en insamling av styrdokument från respektive SF som berör sexuella övergrepp och sexuella gråzoner inom idrotten. Styrdokumentet inkluderar eventuella policydokument, riktlinjer, handlingsplaner, uppförandekoder och arbetsmaterial. Det är inte en uttömmande genomgång på så sätt att den omfattar samtliga styrdokument som på något sätt kan tänkas röra trygg idrott, utan snarare sådana som har en närmare koppling till sexuella övergrepp. Det är inte heller en utvärdering av i vilken utsträckning dessa styrdokument tillämpas eller om de har avsedd effekt.

Etiska överväganden

I den här studien undersöks frågor och erfarenheter som är potentiellt känsliga. Få ämnen är så laddade som sexuella övergrepp mot barn. På grund av det är risken för socialt önskvärda svar stor eftersom idrotten är mån om att förmedla en positiv bild av sin verksamhet. I synnerhet då det rör sig om så pass få deltagande SF att identifiering av (eller spekulationer om) SF/idrotter kan vara möjligt, åtminstone för de närmast sörjande, trots att personuppgifter bevaras konfidentiellt och att intervjudata anonymiserats.

I studien tillämpas Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Studien har granskats av Etikprövningsmyndigheten. De medverkande har gett skriftligt samtycke att delta i intervjuerna. De medverkandes personuppgifter och funktion i sitt SF bevaras dock konfidentiellt. I de utskrivna intervjuerna har uppgifter om namn, specifika platser och så vidare anonymiserats för att försvåra identifiering av personer eller idrotter. För att värna om konfidentielliteten men samtidigt kunna särskilja citat har varje SF fått en slumpmässig siffra (SF1, SF2 osv.). På några ställen namnges dock specifika SF angående åtgärder som de vidtagit på området trygg idrott och sexuella övergrepp. Anledningen till det är att synliggöra exempel på åtgärder, vilket eventuellt kan inspirera andra SF att överväga om liknande åtgärder kan vara aktuella i deras verksamhet. I avsnittet om erfarenheter av att hantera fall anges inga uppgifter om vilka SF citaten kommer från, då jag bedömde att dessa utsagor kan behöva särskild hänsynsfullhet.

Resultat

I det här resultatavsnittet presenteras först en genomgång av SF:ens styrdokument och därefter en genomgång av deras webbplatser. Efter det presenteras resultat från intervjuerna; hur situationen ser ut för SF att jobba mot sexuella övergrepp i termer av utmaningar och motiv, vilka åtgärder SF vidtagit och hur erfarenheterna ser ut av att hantera rapporterade fall. Resultaten exemplifieras med citat från intervjuerna.

Styrdokument

Styrdokument kan vara olika skrivna underlag som används som stöd för åtgärder. I vissa fall för långsiktig planering, i andra fall för att hantera enskilda ärenden eller frågor. Vissa styrdokument används som ställningstaganden och principförklaringar, som policy, etiska riktlinjer och värdegrund. Andra för att tillämpa principerna, som uppförandekoder, handlingsplaner, checklistor och arbetsmaterial. I den här studien är det åtgärder avseende sexuella övergrepp och sexuella gråzoner som står i fokus. I och med att de SF som ingår i studien har arbetat olika mycket och på olika sätt (implicit eller explicit) med området trygg idrott har det varit svårt att göra en konsekvent genomgång av styrdokument. Som vägledning frågade jag SF-representanterna i intervjuerna om vilka styrdokument de har på området.

I dagsläget varierar det huruvida SF har några egna styrdokument som adresserar sexuella övergrepp specifikt och även trygg idrott mer allmänt. Mestadels hänvisas till RF:s styrdokument, särskilt underlaget *Skapa trygga idrottsmiljöer* (Riksidrottsförbundet, 2018) vilket omfattar definitioner av bland annat sexuella övergrepp och trakasserier, checklista och handlingsplan. Samtidigt är trygg idrott ett område som tangerar många olika verksamhets- och arbetsområden inom SF, men som inte nödvändigtvis kallas ”trygg idrott” eller går in på specifika frågor som sexuella övergrepp inom idrotten. Med det sagt verkar styrdokument som adresserar sexuella övergrepp och trygg idrott särskilt sällsynt i SF för fotboll, ishockey, innebandy respektive tennis. Styrdokument som ingående och explicit inriktas på sexuella övergrepp, än mindre sexuella gråzoner, framkommer emellertid inte i något SF i studien. Nedan följer en genomgång av olika styrdokument.

Policy och handlingsplan

I Riksidrottsförbundets policy och handlingsplan mot sexuella trakasserier inom idrotten (2005) står att ”syftet med handlingsplanen är att ge riktlinjer, öka medvetenheten kring frågorna och ge stöd till specialidrottsförbunden att utveckla egna handlingsplaner” (s. 3). Inget av de tio SF som ingår i studien har en egen formulerad policy, utan de hänvisar i sådana fall till ovan nämnda policy samt till Riksidrottsförbundets policy mot sexuella övergrepp inom idrotten (2011). Enligt intervjuerna med SF-representanterna är detta att nyttja RF:s policy i vissa fall ett avsiktligt beslut, i andra fall vill man skapa en egen policy, men

inte gjort det (än). Inget SF har någon policy som adresserar sexuella gråzoner eller relationer inom idrotten.

Vad gäller handlingsplaner i form av officiella, generella rutiner eller en obligatorisk checklista för att implementera idrottens policy mot sexuella övergrepp, förefaller sådana vara ovanliga hos respektive SF. Både handlingsplaner riktade mot SF-verksamheten i sig och/eller som stöd till idrottsföreningarna. I intervjuerna hänvisar flera SF till RF:s material *Skapa trygga idrottsmiljöer* (Riksidrottsförbundet, 2018) som har ett barn- och ungdomsperspektiv och adresserar mobbning, trakasserier, sexuella övergrepp och trakasserier samt våld. Några SF-representanter berättar att de ännu helt saknar sådana styrdokument, andra att de snarare valt att hantera ärenden från fall till fall. Att inte ha riktlinjer i form av styrdokument är dock inte nödvändigtvis detsamma som att det saknas rutiner och beredskap. Ett exempel på formella styrdokument är Gymnastikförbundets åtgärdsrapport (se nedan) för föreningar respektive förbund. Dessa två modeller visar ordningen för att agera i frågor, konflikter och fall som uppstår och behöver hanteras på något sätt, inklusive eventuella disciplinärenden (inte sexuella övergrepp specifikt).

Uppförandekod

Några SF har tagit fram uppförandekoder, andra använder RF:s mer övergripande uppförandekod. Uppförandekoder (från engelskans "codes of conduct") brukar vara riktlinjer som konkretiserar skyldigheter, rättigheter och förväntningar avseende uppförande, ledarskap och etik. Hur ingående uppförandekoderna formuleras och hur specifikt de riktas varierar mycket. Ibland kan de kallas för något annat än uppförandekoder, så det är inte helt enkelt att sortera ut dessa styrdokument. Det kan vara ett underlag allmänt riktat till ledare och föreningar inom en idrott. Till exempel Gymnastikförbundets uppförandekod¹ som utgår från åtta allmänt hållna, kortfattade riktlinjer avseende gymnastikens ledarskap (alltså ingenting som adresserar sexuella övergrepp explicit). Basketbollförbundets uppförandekod (se mer nedan) riktas till alla uppdrag inom deras förbund. Friidrottsförbundet och Simförbundet har en slags uppförandekod för deras landslag i vilka sexuella övergrepp och trakasserier nämns som något oacceptabelt: "Landslagets spelregler"² i friidrott och "Välkommen till landslaget"³ i simning.

Basketbollförbundets uppförandekod⁴ som publicerades 2020 har mer ingående information kring sexuella kränkningar, trakasserier och övergrepp. Mest unikt är dock att de inkluderar relationer (läs lagliga sexuella relationer) mellan parter där det finns ett beroendeförhållande, särskilt mellan ledare och aktiv. I uppförandekoden står bland annat:

”Relationer mellan två individer, där en part är i beroendeställning i förhållande till den andra parten, är inte acceptabla inom SBBF:s verksamhet. Grundregeln är att personen som har formell makt lämnar sitt uppdrag (s. 14).

1 <https://www.gymnastik.se/gymnastikforbundet/SvenskGymnastikVill/uppforandekod/atgardstrappor/>

2 <https://www.friidrott.se/docs/Landslagets%20Spelregler%202018.pdf>

3 <https://www.svensksimidrott.se/globalassets/svenska-simforbundet/dokument/valkommen-till-landslaget-2017.pdf>

4 https://www.basket.se/globalassets/svenska-basketbollforbundet/dokument/allman-forbundsinfo/uppforandekod_20200317.pdf

Relationen mellan ledare och aktiv inom idrottsrörelsen karaktäriseras av en ojämn maktrelation. En olämplig relation ställer både den aktiva och dess lagkamrater i en mycket svår position där ifrågasättande av exempelvis uttagningar och speltid blir oundvikliga. Det finns även en risk att den aktiva upplever en press att ingå i en relation med person i ledarställning av liknande orsaker (s. 14).

Skulle det komma SBBF till kännedom att en relation inletts/pågår, och berörd person i maktposition inte har informerat, är detta en överträdelse mot SBBF:s uppförandekod. Därför kommer tränare/chef/förtroendevald omedelbart att få lämna sitt uppdrag inom SBBF (s. 15).

Informations- och arbetsmaterial som adresserar sexuella övergrepp

Utöver styrdokument kan det finnas arbetsmaterial och andra underlag att använda för preventiva ändamål. Gymnastikförbundet har ett arbetshäfte med informations- och diskussionsunderlag för ledare och föreningar som hänger samman med deras uppförandekod. Nedan är två exempel där sexuella övergrepp och trakasserier adresseras explicit.

”Trygg i gymnastikhallen” är ett material riktat till gymnastikledare. Det är en blandning av information och frågor som väcker reflektion kring trygg idrott och ledarskap. Definitioner av sexuella övergrepp, sexuella trakasserier och mobbning finns med, samt information om var man som ung utsatt respektive ledare kan vända sig för stöd och rapportering. Gymnastikförbundet har även utformat två ”trygghetsenkäter” (för barn 7–12 år och över 13 år) som kan användas av föreningar för att göra utvärderingar.

Trygg i stallet är en verktygslåda utformat av Ridsportförbundets centrala ungdomssektion. Den innehåller flera olika informationsmaterial och diskussionsunderlag riktade till barn, ungdomar och ledare i föreningarna. Materialet inkluderar bland annat samarbets- och värderingsövningar, trygg i stallet-spelet, diskussionsunderlag i form av skrivna case med olika målgrupper samt två inspelade berättelser om sexuella trakasserier.

Vilka områden och målgrupper omfattar styrdokumentet?

De styrdokument som undersökts adresserar främst trygg idrott, värdegrund och ledarskap i allmänna termer, i ett fåtal fall nämns även sexuella övergrepp (eller trakasserier). Styrdokumentet tycks till allra största delen vara riktade till verksamheten inom ramarna för SF. Gymnastikförbundets styrdokument verkar oftare riktas till både förbunds- och föreningsverksamhet, även fast de sällan handlar om sexuella övergrepp explicit. Målgruppen verkar till största delen vara idrottsledare. Styrdokument uttalat skrivna för målgrupper som exempelvis barn och ungdomar är ovanliga. Det finns i stort sett inga styrdokument eller något ställningstagande i form av policy avseende sexuella gråzoner eller relationer inom idrotten.

Sammanfattningsvis finns det inom de flesta av de SF som ingår i studien få styrdokument som kan skapa struktur och ge stöd för att implementera och till-

lämpa RF:s policy mot sexuella övergrepp inom idrotten. Samtidigt var det svårt att skapa en tydlig överblick av de styrdokument som eventuellt tjänar som stöd för åtgärder på området trygg idrott.

Specialidrottsförbundens webbplatser

Studien inleds med en genomgång av tio idrotters webbplatser för att se om det står något om sexuella övergrepp där. Internetsidor är idag bland de viktigaste och mest använda informationskällorna för frågor om sexuella övergrepp (Kerr m.fl., 2014). Särskilt när något är känsligt, jobbigt och pinsamt att fråga om är det sannolikt att söka svar på egen hand via nätet. Idrottens webbplatser kan alltså vara ett användbart verktyg för att informera, uppmärksamma och normalisera samtal och budskap, men också för hantering, rådgivning och rapportering.

Meningen med genomgången var att få en översiktlig bild av hur tillgänglig och synlig informationen om sexuella övergrepp är för någon som besöker webbplatserna. Det ska poängteras att innehållet på webbplatserna inte nödvändigtvis speglar åtgärderna överlag. Otydlighet på webben kan också vara en fråga om design och användarvänlighet i allmänhet. Det kan också finnas innehåll som jag oavsiktligt missade i genomgången. För att få en nulägesbild av webbplatserna – opåverkad av vetskapen om att studien skulle genomföras – gjordes översikten i studiens startskede i oktober 2019. Det innebär att webbplatserna kan ha uppdaterats därefter, innan denna rapport publiceras.

Synlighet, innehåll och områden

Överlag är sexuella övergrepp – i några slags ordalag – någonting som mycket sällan uppmärksammas på webbplatserna; tre av tio SF adresserade inte trygg idrott och sex av tio SF nämnde aldrig sexuella övergrepp eller liknande begrepp. Här sammanfattas fynden från de webbplatser där sexuella övergrepp och/eller trygg idrott adresseras på något sätt:

Friidrottsförbundet och **Innebandyförbundet** har lite information på temat trygg idrott om deras styrdokument.

Gymnastikförbundet har framför allt styrdokument kring ledarskap, etik och trygghet i bred bemärkelse på sin webbplats, inklusive information och kontaktuppgifter till deras Gymnastikombudsman.

Simförbundet har en webbsida om RF:s policy mot sexuella övergrepp och barnrättsperspektivet. Simförbundet har också en webbsida som heter ”Förebygg sexuella kränkningar och övergrepp” med kort information om en webbportal som inte finns längre (Gråzon Gränsfall Glasklart).

Handbollförbundet har liknande information men mer innehåll om trygg idrott. De har också information och kontaktuppgifter till deras arbetsråd för trygga miljöer samt adresserar sexuella övergrepp och trakasserier explicit enstaka gånger.

Handbollförbundet, **Friidrottsförbundet** och **Ridsportförbundet** har också en klickbar bild på förstasidan med innehåll om trygg idrott (t.ex. Trygg i ridsporten), vilket gör det synligt och lätt att hitta. Ovanstående förbund utgår

huvudsakligen från ett barnperspektiv på trygg idrott. Målgruppen (läsaren) förefaller huvudsakligen vara idrottsledare och idrottsföreningar.

Ridsportförbundets webbplats sticker ut mest genom att omfatta betydligt mer innehåll om trygg idrott. Flera gånger adresseras sexuella övergrepp och sexuella trakasserier explicit. Innehållet är synligare, enklare att hitta och mer omfattande. Det inkluderar riktlinjer och rutiner, interna och externa länkar, arbets- och utbildningsmaterial samt information och kontaktuppgifter till Ridsportförbundets medlemsombudsman. Det finns också information som riktar sig till utsatta personer respektive föräldrar, och en del som är anpassat till en yngre målgrupp (än vuxna idrottsledare).

Av genomgången av webbplatserna att döma präglar tystnadskulturen området sexuella övergrepp och sexuella gråzoner inom idrotten även på webben. Trygg idrott framstår som ett oetablerat arbetsområde i de flesta SF, men ändå som gångbart att synliggöra som begrepp. I de fall där sexuella övergrepp adresseras på webbplatserna brukar det sorteras under området trygg idrott. I något fall som underkategori till barn och ungdom. Det vanligaste tycks vara att sexuella övergrepp uppmärksammas som nyhet i samband med att det har rapporterats om något fall i media, som har med den specifika idrotten att göra eller idrottsrörelsen som helhet i samband med metoo. Innehåll som är av mer förebyggande och informerande karaktär delas vanligen via länkar till RF:s webbsida om trygg idrott, RF:s policyer om sexuella trakasserier och sexuella övergrepp, RF:s information om begränsat registerutdrag samt till BRIS och Rädda barnens webbplatser. Det var vanligt med döda länkar, det vill säga länkar som inte (längre) fungerade.

Vad gäller gråzoner kring sexuella övergrepp, som till exempel grooming, kroppslig integritet och sexuella relationer inom idrotten, hittades ingenting på någon av webbplatserna vid genomgången. Det speglar därmed vad som också framkom i intervjuerna, att sexuella gråzoner är det som adresseras allra minst.

Efter att denna studie påbörjades har några SF uppdaterat sina webbplatser med kortare information om trygg idrott och sexuella övergrepp. Det behöver inte nödvändigtvis bero på förbundens medverkan i studien utan kan vara tillfälligheter. Exempelvis hade Basketbollförbundet en uppförandekod som redan var på väg att lanseras vid samma tidpunkt som studien. I den adresseras både sexuella övergrepp och (sexuella) relationer mellan aktiv och ledare.

Målgrupper och perspektiv

Det är ganska lite information på webbplatserna som riktas direkt till barn och unga som målgrupp; vanligen används ett vuxen- och/eller ledarperspektiv. Däremot är ett barnperspektiv dominerande såtillvida att den gängse bilden är att barn är de som utsetts för vuxnas sexuella övergrepp.

Sammanfattningsvis visar denna webböversikt att trygg idrott kan synliggöras men inte sexuella övergrepp. Det går att skönja ett samband mellan åtgärder i frågan bland SF generellt och hur sexuella övergrepp synliggörs och hur det informeras om dem på webben. SF utan eller med få åtgärder på temat sexuella övergrepp och trygg idrott hade i regel inte heller något om detta på sina webbplatser, enligt resultaten från intervjuerna.

Utmaningar och motiv för åtgärder mot sexuella övergrepp

I det här avsnittet ges en inblick i vilka förutsättningar – både i termer av utmaningar och motiv – SF har när det kommer till att tillämpa idrottens policy mot sexuella övergrepp, dels i deras jobb med trygg idrott implicit, dels mot sexuella övergrepp explicit. Det kan också bringa mer klarhet och förståelse kring eventuella frågor om varför idrotten inte vidtagit fler åtgärder mot sexuella övergrepp mot barn trots att det är en angelägen fråga.

Fem av tio SF i studien hade i slutet av 2019 fått ekonomiska medel från RF för planerade projekt på temat trygg idrott (Basketbollförbundet, Fotbollförbundet, Friidrottsförbundet, Handbollförbundet och Simförbundet). De flesta av dessa SF planerar använda dessa medel för att skapa en struktur och initial organisering på området trygg idrott. I intervjuerna berättar SF-representanterna dels om utmaningar i arbetet för trygg idrott och mot sexuella övergrepp, dels om vad som motiverar sådana åtgärder.

Utmaningar

Idrotten är till största delen en ideell verksamhet där resurser och verktyg som humankapital, tid, ekonomi och strukturer för trygg idrott sägs vara bristvaror. Mer än inom stora SF är detta särskilt påtagligt på föreningsnivån, där det i stor utsträckning handlar om verksamhet som drivs av människor på deras fritid. Blir kraven på de ideella för hårda, många och krångliga blir det ännu svårare (än vad det redan är) att engagera dem.

” SF5: Det är ju hela tiden en balansgång i arbete och administration. Som registerutdrag är ingen stor grej, men för en liten förening med bara ideellt arbetande människor, då blir det ytterligare en uppgift som måste göras.

SF6: Föreningarna är beroende av dom ideella personerna. Ofta är det eldsjälar som bär hela föreningen. Som sitter både i styrelsen och är operativa i föreningen. Vårt jobb från förbundsperspektiv är därför att sätta tydliga ramverk så att det rinner ner till föreningarna.

Det upplevs också finnas ett glapp mellan krav, uppdrag och synsätt från centralt håll, hos RF och SF, och i idrottsföreningarna. Det kan också vara svårt att som SF påverka idrottsföreningarna, samt att finna en hållbar balans mellan krav, kapacitet och genomförande.

” SF2: Insatserna måste fungera på föreningsnivån för det är grunden för idrotten. Annars blir det ett glapp mellan RF och SF. Och glappet mellan värdegrundsfrågor centralt till att få idrottsrörelsen att göra det här. Det glappet är enormt nu och det är ett problem. Jag tror man underskattar resurserna, personella, ekonomiska och tidsmässiga, för att minska det här glappet. Vi ålägger föreningarna väldigt mycket i förhållande till vad dom tycker sig mäktat med. Det är lättare att komma på bra saker än att kontrollera hur föreningarna klarar av det. Och vems ansvar är det om dom ska göra saker som dom inte klarar av? Dom här ganska nya frågorna som idrotten har ett ansvar för kräver helt nya kunskaper och insatser och resurser för det. Det kräver mycket mer än att bara utbilda folk.

SF10: När nån har varit i en klubb länge, gjort en stor insats ideellt, har gjort så mycket bra och alltid funnits där ... det kan göra det svårt att vara tydlig från föreningen och ställa krav då. [...] Inte heller på högre nivå är alla tränare och ledare avlönade, men vi jobbar ändå närmare dom som är återkommande på mästerskap. Det är svårare en tisdagskväll i Borås, vad händer där liksom? Hur pratar man med varandra där? Det är där den stora utmaningen är.

Samtidigt som idrotten är beroende av ideella insatser har den, vissa idrotter mer än andra, genomgått en ökad kommersialisering. Sponsorer och samarbeten bidrar till ökade ekonomiska resurser, men också åtaganden där idrottsverksamheter behöver värna om sitt varumärke och medlemmar agera som goda ambassadörer. Givet skandaler och negativ publicitet förknippade med sexuella övergrepp finns en oro för hur det skadar idrotten och föreningen om sådant uppdragas. ”Man skyddar varandra och tystar ner för man vill inte fläcka ner sitt klubbmärke eller varumärke”, förklarar en SF-representant.

Arbete med värdegrundsfrågor och idrottens sociala miljö ger sällan konkreta, mätbara resultat, särskilt inte förebyggande åtgärder och långsiktiga insatser. SF-representanterna beskriver att med de begränsade resurser idrottsföreningar förfogar över upplevs det sannolikt mer konkret lönsamt att satsa på sådant man ser skördar tävlingsframgångar. På så sett kan arbete med värdegrund och social miljö uppfattas som mer otacksamt och olönsamt. Utan konkreta resultat är det inte lika enkelt att motivera att sådant ska inkorporeras och realiseras i den redan pressade vardagliga idrottsverksamheten. SF-representanterna beskriver att det som typiskt uppfattas som idrottens primära verksamhet är träningspass, teknik, taktik, matcher samt fysisk och mental prestation. Problem med skador inom idrotten associeras alltså mest med fysiska idrottsskador än andra typer av skada.

” SF3: I vår idrott har fokus legat på att bli bäst på sporten, inte på miljöerna.

SF2: Den typen av frågor [trygg social idrottsmiljö] finns inte beredskap för. Hade det rört en tävlingsfråga, eller en fysträningsfråga, då hade dom där luckorna aldrig funnits överhuvudtaget. Det hade reagerats på direkt för länge sen.

SF7: Ett grundläggande problem att jobba med värdegrund och hållbarhet är prioriteringen att försöka få fram nya stjärnor. Man är så fokuserad på resultat.

Ovanstående omständigheter är aktuella för åtgärder avseende värdegrund och trygg idrott generellt, men åtgärder mot sexuella övergrepp kan vara särskilt svårarbetade då det är så pass känsligt, tabubelagt och laddat.

” SF6: Den här frågan, sexuella övergrepp och trakasserier, är speciell. Mycket mer tystnad kring. Alltså ingen vill bli sedd som rasist heller, men rasism kan jag prata öppet om som företeelse. Jag kan förklara för en reporter att det här är rasism och det förekommer inom vår idrott. Men sexuella övergrepp och så är mycket svårare.

Eftersom sexuella övergrepp har en viss särprägel blir det än mer märkbart att grundförutsättningar som samtalskultur och etablerade rutiner saknas. Några SF-representanter beskriver dessutom en oro att väcka obehag när man pratar om ämnet sexuella övergrepp eller att orsaka ytterligare skada när fall av sexuella övergrepp hanteras. Trygg idrott beskrivs i intervjuerna som ett gångbart begrepp med positiva associationer som blir alltmer etablerat. Däremot verkar tystnaden kring sexuella övergrepp, inklusive samtalet om det som företeelse, vara så normaliserad och begreppet så laddat att det inte är lika enkelt att använda. Eftersom sexuella övergrepp normalt uppmärksammas först när något dåligt har inträffat kan det eventuellt göra att åtgärder riktade mot sexuella övergrepp snarare orsakar oro om att något har hänt. Om det är fallet kan åtgärder avsedda för ökad trygghet istället orsaka en känsla av otrygghet. Tystnadskulturen inom idrotten är något som många av SF-representanterna tar upp och ger exempel på.

” SF10: Problemet är dels att man inte kan benämna det sexuella trakasserier och övergrepp och vad det innebär, dels att man inte kan hantera det på ett tydligt sätt. [...] Efter fallet vid metoo fick jag en del samtal från föräldrar i andra idrotter som berättade att det inte gick att prata om i deras idrott. Att semantiken, språket och samtalen inte fanns eller gick att ta upp.

SF3: Vi har inte haft något fall som kommit upp så i offentligheten. Det har säkert förekommit, men vår idrott kommer undan med det för tystnadskulturen läcker inte.

En del SF har haft offentligt uppmärksammade vittnesmål om sexuella övergrepp. Sådana fall kan få varierande effekter. I vissa fall kan det bli ett startskott för ett mer långsiktigt arbete tack vare uppmärksamhet och erfarenheter av fall. Har det inte förekommit rapporterade fall av sexuella övergrepp sägs det vara ett skäl att det saknas åtgärder då frågan aldrig aktualiserats. Samtidigt har andra SF hanterat rapporterade fall utan att det har lett till några vidare åtgärder, bara till krishantering av det enskilda fallet. Ibland blir det till ett incitament att försöka reparera skadan genom att styra bort från det tråkiga och belysa mer positiva saker. Eller att hänvisa till enstaka rötägg: ”Vissa tror att man liksom kan pin-pointa dom här kända namnen, att det är bara dom medan man missar hela organisationen som finns under dom” (SF10).

Andra strukturella hinder som tas upp i intervjuerna är machokultur och tävlingsfokus. Sådant kan bidra till att legitimera övergrepp och normalisera otrygghet och ohälsa som ”en del av spelet”, att man måste bita ihop och så vidare. Det kan också handla om att ”tuffa killar” eller starka, framstående elitidrottare inte (också) kan vara ”offer”. Flera påtalar att psykisk ohälsa länge varit en icke-fråga inom idrotten som först på senare tid börjar adresseras.

” SF3: Det finns ju en machokultur i vår idrott som går från aktiv och ledare och som kan hindra nån från att ta till sig ny kunskap och inte tycker att dom här frågorna är viktiga. [...] Jag tror också tävlingslogiken ligger där och hindrar. Vassare armbågar och en förväntan om en tuff miljö. Det ska presteras på alla nivåer och så får man tränarbeteenden i linje med det. Så om vi går ut och säger att det ska vara minst två vuxna i omklädningsrummet får man bara ”nä det går inte, verksamheten ser inte ut så”. Så dom strukturerna och kompetenserna och prioriteringarna finns inte bland våra ledarteam. Där är vi inte än.

En annan försvårande omständighet som nämns är sociala hierarkier och status som återskapar makt- och beroenderelationer inom idrotten. Flera av SF-representanterna beskriver att med rätt status kan vissa, både ledare och aktiva, göra lite som de vill oavsett regler och riktlinjer; ”statusen för en ledare eller tränare spelar en enorm roll, är du framgångsrik så gäller ditt ord oavsett vad du har gjort” (SF6). Det talas också en kompiskultur och en familjekänsla inom idrotten som kräver en lojalitet. Mestadels är sådan närhet och social gemenskap positiv, men det kan också bidra till tystnadskulturen.

Okunskap i allmänhet och särskilt om *vad* som konkret bör göras, tillsammans med brist på erfarenhet och träning *hur* det ska göras, beskrivs som ett grundläggande hinder. Många SF-representanter påtalar trygg idrott som något nytt som de först nu har eller ska börja ta tag i. Sexuella övergrepp mer konkret är också ovanliga i utbildningar, trots att de brukar omfatta värdegrund, trygghet och sunt ledarskap. Andra grundläggande brister gäller riktlinjer och strukturer att agera utifrån, som inte är beroende av särskilda individer för att skapas och tillämpas.

” SF3: Vi har inga riktlinjer att falla tillbaka på. Om någon till exempel har en tidigare dom på sig så kan en sån person kan få fortsätta.

SF10: Vissa tror att man kan lösa det här genom att sätta en rubrik som metoo, skriva lite om det och sen är det klart. Liksom ”släng in en metoo-grej så har vi checkat av det”.

Flera SF-representanter berättar om bristande medvetenhet och även en ovilja att se sexuella övergrepp som ett problem inom idrotten – särskilt inom ens egen idrott. Det verkar enklare att peka på problem med sexuella övergrepp utanför idrotten eller i andra idrotter.

” SF6: Mycket okunskap tror jag. Och att man har ett blint öga till sånt; ”jag hade ingen aning”. Men jag kan inte fatta hur det är möjligt, att man inte kan ha hört nånting om dom fall som varit. Vi är ju en del av samhället, ingen frizon. Då är ju frågan om man inte vill veta. Och så är det den här; ”vi vill bara hålla på med idrott, måste vi göra den här grejen också?” Men liksom, idrott är ju 99 procent gemenskap och en procent som når toppen.

SF7: Det finns ju ett motstånd ... inte som att man skiter i det, men till faktiska åtgärder och arbete. [...] ”Sånt där tjafs, alltså vi är väl trygga”, sånt brukar komma. ”Saft och bullar”, så brukar det kallas.

SF10: Strax innan metoo kommer jag ihåg att jag lyfte sexuella trakasserier och övergrepp. Och fick väl då till svar, eller konsensus var att det här inte är nånting som förekom i samma omfattning som i samhället i övrigt. Typ att idrotten är mycket bättre. Men sen efter metoo så gick det så mycket enklare att få gehör.

Motiv

Vad motiverar då dessa SF att, trots ovanstående hinder, ta initiativ och utveckla åtgärder för en tryggare idrott och mot sexuella övergrepp? Den främsta drivkraften är att det ses som något viktigt. Sexuella övergrepp sägs unisont vara

fullkomligt oacceptabelt och trygg miljö för barn och unga en självklarhet. Samtidigt blir diskrepansen mellan ord och handling uppenbar. Andra motiv kan vara att trygg idrott är viktigt för idrottens varumärkes skull. Särskilt i dagens konkurrens om medlemmar i ett stort utbud av idrotter och träning (inom och utanför ”RF-idrotten”) är det viktigt att erbjuda barn en trygg idrottsmiljö och positiva upplevelser.

” SF4: Uppfattas inte idrotten som trygg så kommer man inte till idrotten. Det är så grundläggande. En viktig del av varumärket.

SF6: Detta är frågor som aldrig har varit uppe på tapeten innan, men som borde vara det mest självklara. Om vi ska prata bra ledarskap och trygga, bra landslagsaktiva Trygga miljöer är A och O för att kunna bli en duktig idrottare.

Under senare år har uppmärksamhet och medvetenhet kring trygg idrott ökat. En bidragande faktor som tas upp i intervjuerna är metoo, som fungerat som en ögonöppnare och satt sexuella övergrepp på agendan. En del upplever också att det är lättare att prata om sexuella övergrepp nu och att det kanske bidragit till en ökad benägenhet att rapportera sådant. Metoo kantades även av uppseendeväckande avslöjanden och mediaskriverier. Det sägs finnas ett problematiskt skandalnarrativ som snarare gör det svårare och mer laddat att prata om och arbeta mot sexuella övergrepp.

” SF4: Det behövs en balans i arbetet. Att det inte bara blir att leta syndabockar utan verkligen grundar i ett proaktivt arbete, tydligt hur vi vill ha det och hur vi då behöver hjälpas åt för att skapa förutsättningar för det. Så att det inte bara blir till drev och att det sedan släpps.

SF3: Görs detta pratbart kommer nog fler case komma fram också utan att det handlar om en ökning i sig. Det måste man ju kunna förhålla sig till, för media kommer inte göra det. Dom har ju drivit debatten och då ligger fokus på skandal och sensation.

Att behöva hantera uppmärksammade, rapporterade fall och anklagelser om sexuella övergrepp och andra missförhållanden är en tuff och komplicerad prövning, både för enskilda SF-representanter och för ett SF. Samtidigt sägs att erfarenheterna har gett en viktig, nödvändig träning att hantera fall, skapa ett mod och att våga ta i den typen av känsliga frågor.

” SF1: I början, förut, skulle jag säga att vi var vilsna. Mindre kloka. Till exempel hur vi svarade i media och framstod nog som rätt ostrukturerade. Nu är vi lite mindre oroliga för vad som skrivs. [...] Avgörande för våra åtgärder är nog kloka människor i vår förbundsstyrelse, framför allt när det krisade. Som vågade ta i frågan. [...] Vi har breddat kompetensen och tagit ett kvalitetsgrepp på frågan. Vi har stöddokument att använda när det skiter sig och en hög medvetenhet. Vår styrka ligger nog i att veta vad vi står för som förbund.

Något annat som kan motivera och underlätta åtgärder är olika former av stöd från RF. Bland de SF som vidtagit åtgärder kring trygg idrott berättar representanterna att de upplevt ett bra stöd från RF och genom deras policydokument

och material kring trygg idrott. Att kunna agera själva som SF men samtidigt ha RF:s stöd och kompetens i ryggen för att möta utmaningar (kortsiktiga och långsiktiga) skapar en trygghet som är viktig också för idrottens alla slags ledare. På frågan hur RF kan stötta SF ytterligare på området framförs särskilt två behov i intervjuerna: Fördjupat stöd av sakkunnig i vissa frågor samt att kunna erbjuda mötesplatser för kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan SF.

” SF1: Mycket av de material vi skapat är tack vare RF och ekonomiskt stöd från dom. Att vi har fått gehör för våra projektidéer, att vi måste flytta fram positionerna. Jag känner också stor trygghet i att få stöd från RF när det behövs. Till exempel om ett case av sexuella övergrepp kommer upp så har jag stöd juridiskt, polisiärt, medialt ... av RF. Om man behöver det så finns det.

SF9: RF bör kunna tillhandahålla verktyg och spetskompetens som stöd för förbund och föreningar. Inte att RF ska hantera alla fall, men ha som en kompetensbyrå och stödfunktion vid behov. Alla förbund och föreningar kan inte sitta på expertis på varje fråga.

SF4: Det är viktigt att RF tar och har rollen att belysa och hålla frågan levande. Med mötesplatser eller forum där man kan lyfta frågorna. [...] Men mycket ska förstås ligga på förbunden, som söker stöd hos RF när dom behöver hjälp.

Sammanfattningsvis beskriver SF-representanterna ett flertal utmaningar som behöver adresseras och övervinnas för att idrottens policy mot sexuella övergrepp ska tillämpas. En av de största och mest grundläggande utmaningarna är tystnadskulturen kring sexuella övergrepp. Även som sakfråga är detta något så känsligt och laddat att det skapas motsättningar och dilemman mellan vinsten och risken att utmana tystnadskulturen. Samtidigt uttrycker alla i intervjuerna att sexuella övergrepp mot barn inom idrotten är allvarligt, angeläget och därmed viktigt att motverka, vilket bör tjäna som motiv för att vidta åtgärder. Med tanke på att idrotten överlag har vidtagit få, i flera fall inga, konkreta åtgärder mot sexuella övergrepp kan det tolkas som att utmaningarna utgör ett hinder större än de motiv som uttrycks. Samtidigt finns det SF som har vidtagit åtgärder på området trygg idrott, en del sedan en längre tid tillbaka. Vilka åtgärder det kan handla om presenteras i nästa avsnitt.

Åtgärder mot sexuella övergrepp

I studien riktas intresset i första hand mot åtgärder som explicit adresserar sexuella övergrepp, men också sexuella gråzoner samt trygg idrott i bredare bemärkelse. Åtgärder kan vara preventiva eller reaktiva eller både och. Styrdokument, som behandlades i ett eget avsnitt tidigare, är också i sig en slags åtgärd som ska fungera som underlag och stöd för åtgärder. Intervjuerna tog fasta på huruvida respektive SF vid tiden för datainsamlingen (vintern 2019/2020) vidtagit några åtgärder, vilka typer av åtgärder samt eventuella erfarenheter av att hantera rapporterade fall. Med det sagt kan åtgärder alltså ha tillkommit därefter som inte redovisas här.

Åtgärder mot sexuella övergrepp specifikt är mycket ovanligt. De SF som vidtagit åtgärder för trygg idrott inkluderar i sådana fall sexuella övergrepp implicit

som ett av flera uttryck för otrygghet. Snarare är det ovanligt att sexuella övergrepp synliggörs och specificeras ordagrant i åtgärder och underlag. Än ovanligare är det för SF att ha åtgärder avseende sexuella relationer och sexuella gråzoner specifikt. Vissa SF säger sig inte ha kommit tillräckligt långt i arbetet för trygg idrott för att tydligare och mer specifikt inkludera sexuella övergrepp och sexuella gråzoner. Några andra säger sig inte se någon anledning att ta särskild hänsyn till just sexuella övergrepp än till något annat inom området trygg idrott, särskilt inte eftersom sexuella övergrepp förefaller relativt ovanligt. Det tycks ofta bli till en fråga om prioriteringar bland många viktiga frågor där andra områden gått före.

” SF3: Vi har inget specifikt som tas upp kring sexuella trakasserier, så vi skyddar inte mot det så. Hittills har vi inte haft någon plattform att bygga åtgärder från och då blir det konstigt att bara lyfta en fråga som sexuella övergrepp.

SF5: Vi behöver ju skapa en struktur, tydliga riktlinjer för om det händer. Hur vi hanterar det. Men idag har vi inte någon struktur för det. Vi informerar inte och vi har inte nåt av det. Vad gäller förebyggande arbete och trygg idrott i stort så handlar det om att vi har föreningar som följer våra riktlinjer för barn och ungdom.

Ridsportförbundet utgör ett visst undantag genom att ganska ofta benämna sexuella trakasserier och/eller sexuella övergrepp i deras åtgärder för trygg ridsport:

” Vi lyfter dom frågorna i våra utbildningar, för att få igång samtalen, om sexuella trakasserier explicit genom till exempel case. Vi har extramaterial om det, men där vill vi också känna av gruppen för någon kan ju ha varit med om nånting som gör det svårt. Så den som leder samtalet kan hantera en sådan diskussion, för det är svåra händelser att samtala om.

Ridsportförbundet initierade arbetet ”Trygg i stallet” redan 1997 och har sedan dess kontinuerligt utvecklat åtgärder på det temat, särskilt proaktiva insatser riktade mot barn och ungdom:

” Vårt värdegrundsarbete började mycket med detta med hierarkier i stall. Du vet hästskötare och olika nivåer och så vidare. Det blev en tyngre fråga som startade 1997 med att vi arbetade om och anpassade ”Idrotten vill” till ”Ridsporten vill”. Sedan startade ”Trygg i stallet” som pågår än, särskilt för barn- och ungdomsprogram där vi pratade om ett gott ledarskap och vad det är och inga trakasserier eller mobbning och så vidare [...] 2008, 2009 blev det särskilt varmt och sen har vi fortsatt på den vägen. Vi har också hanterat olika fall under ungefär lika lång tid. Första konkreta fallen av sexuella övergrepp och trakasserier var i början av 2000. [...] Vi har värdegrunden inlagd i stadgarna nu, vilket innebär att föreningarna måste följa ridsportens värdegrund. Så då har vi mer möjlighet att agera. [...] Det jag tycker vi lyckats med som förbund i arbetet för trygg idrott är att nå ut till unga personer. Att det inte bara blir en pappersprodukt eller nånting som står på en hemsida.

Handbollförbundets organisering på temat trygg idrott utgår från ett arbetsråd som formades 2017 utifrån det föregående trygghetsrådet:

” Trygga miljöer handboll är en kommitté inom Handbollförbundet som består av en ansvarig från förbundsstyrelsen, en socionom, en jurist och vår generalsekreterare. Sen har vi två adjungerande personer, en kommunikatör från föreningslivet och en psykolog, som resurs vid behov. Första spadtaget togs 2012 vid en utbildningskonferens genom att vi tog fram ett koncept med material kring policy, kunskap och hantering av allt som vi har en nollvision för, utformat för styrelser, ledare och tränare. [...] I materialet uppmanade vi föreningarna att ta fram ett policydokument, en handlingsplan och använda SISU:s processledare vid utbildningstillfället och framtagandet av dessa dokument.

Gymnastikförbundets verksamhetsutveckling de senaste åren består bland annat i att ta fram styrdokument och en struktur i termer av hållbart ledarskap snarare än trygg idrott. De säger sig medvetet ha valt att inte koncentrera åtgärderna på osunt ledarskap eller specifika områden som sexuella övergrepp, utan på de värden och det ledarskap de vill förstärka ur ett större perspektiv.

” Vi har ju haft en värdegrund sedan länge, men som inte aktivt använts för att utveckla verksamheten. 2014 togs beslut om en utvecklingsmodell, uppförandekod, Gymnastikombudsman och juridisk nämnd. Uppförandekoden arbetade vi fram mycket i remiss med föreningarna och RF. Det var ju lite ett svar på de brister som uppdagades kring styrning och ledning i utredningen 2012 av Stier, ”Blod, svett och tårar”.

Risken när man börjar lista, innebär det att allt som inte står på listan är okej? Så, pratar vi explicit sexuella trakasserier idag? – Nej. Vi pratar mer sunt ledarskap. [...] Om uppförandekoden efterlevs ska inte sexuella trakasserier förekomma. Sen står inte ordet sexuella trakasserier utskrivet. Inte än i alla fall. Men det är ju samma beteendemönster och maktfördelning. Eller maktmissbruk.

Registerutdrag och referenstagning

Från 1 januari 2020 ska alla SF och idrottsföreningar inom RF kontrollera begränsat registerutdrag för ledare som har direkt och regelbunden kontakt med barn (personer under 18 år). Flera SF-representanter påpekar att detta är något som en del föreningar redan anammat sedan tidigare, men nu ställs alltså krav på en mer systematisk tillämpning. I intervjuerna är tongångarna överlag positiva till registerutdrag som åtgärd. Responserna från idrottsföreningarna sägs i sin tur ha varit blandad. En del idrottsföreningar är osäkra på tillämpningen av regeln. Till exempel exakt vilka ledare som behöver visa registerutdrag och inte. Alltså var går gränsen för ”direkt och regelbunden kontakt med barn”? Hur ska en idrottsförening agera om en ledare vägrar visa registerutdrag? Eller om registerutdraget visar att en ledare har en tidigare dom för sexualbrott? Ska en sådan idrottsledare få fortsätta, omplaceras eller stängas av? Hur länge då i sådana fall?

I intervjuerna påtalas att registerutdrag som åtgärd riskerar att förmedla en falsk trygghet med tanke på hur få personer som döms för till exempel sexualbrott och hur stor underrapporteringen är. Detta är inte ett argument mot åtgärden som sådan, men att den har sina givna begränsningar. Denna begränsning aktualiserar också behovet av referenstagning som komplement till registerutdrag.

” SF8: Det begränsade registerutdraget är ju bara ett signalsystem för dom som är dömda. Så rekommendationen vi går ut med till föreningar och distrikten är att ta referenser, referenser, referenser! För olämpliga personer kan ju ha varit verksamma i andra föreningar och idrotter tidigare. Det kan bli ganska mycket arbete för en förening, särskilt om man byter ledare ofta. Men en gång om året behöver våra föreningar gå igenom dom som är ledare och tränare och alla nya ska det tas referenser på. Det är viktigare än registerutdraget.

SF3: Vi har inga riktlinjer att falla tillbaka på. Om någon till exempel har en tidigare dom så kan en sån person få fortsätta. Gäller det tränare i landslagen däremot då är det nog ganska tydligt att vi inte kommer anställa nån sån.

Utbildning

I intervjuerna berättar SF-representanterna att områden som värdegrund, trygghet och ledarskap numera brukar ingå i utbildningar för exempelvis ledare och tränare. Det sägs därtill finnas en större medvetenhet kring frågor som psykisk ohälsa, etik och social hållbarhet värd att utbilda kring idag också. Utbildning som adresserar sexuella övergrepp mer specifikt verkar dock mycket ovanligt, än mer kring sexuella gråzoner. Däremot har Handbollförbundet med hjälp av RF-medel nyligen börjat utbilda distrikten kring ”subtila tecken” (som grooming) via deras råd för trygg idrott. Att adressera sexuella övergrepp som specifikt utbildningsområde verkar dock i allmänhet inte uppfattas som skäl nog för SF. Det sägs också råda brist på utbildningsmaterial, kompetens och verktyg för att kunna inkludera sådan utbildning och foga den till frågor om trygghet, barnrättsperspektiv, värdegrund, ledarskap och social hållbarhet i dagsläget.

” SF3: Det har inte varit en specifik fråga i våra utbildningar hittills, med det goda ledarskapet och trygga miljöer.

SF4: Att inkludera värdegrund och tryggt ledarskap i våra utbildningar har vi haft i många, många år. Värdegrundsfrågorna ligger i vår grundutbildning, basutbildningen som alla ledare måste gå, som vi har haft i 15 år ungefär. Tränare, funktionärer, centrala som styrelseledamöter och förbund, föreningsledare ... Alla slags förtroendeuppdrag.

SF10: Jag har försökt ta upp det här med relationen tränare–aktiv, att det är nånting vi ska ha med i utbildningsmaterialet. Men det är jättekänsligt! Jättekänsligt att prata om och att försöka få in. Och det är så vanligt med kärleksrelationer inom vår idrott mellan aktiv och tränare. Men om vi som ska jobba fram det här om tränarrollen och ... själva har träffat sin respektive genom sin tränarroll och det var en aktiv ... då blir det lite spretigt.

Licens och certifiering av tränare respektive idrottsföreningar

Olika former av licenser, certifiering, legitimering, diplomering eller liknande används för olika roller och funktioner inom idrotten. Flera av de SF som ingår i studien har krav på tränarlicens för att få vara tränare och/eller att få vara tränare på vissa nivåer inom deras idrott. Licensen förbinds med vissa krav, vanligtvis utbildningskrav. Av studiens inkluderade SF har de flesta någon typ av licens för tränare. Men även SF utan formell tränarlicens i dagsläget kan ha utbildningskrav på sina tränare. Någon slags diplomering kan också användas för idrottsföreningar som en kvalitetsstämpel och kontrollfunktion för distrikt och/eller SF. Samtidigt är det en möjlighet för föreningar att utmärka och marknadsföra sig.

I intervjuerna förklaras att licenssystem kan användas som verktyg i disciplinärenden om kraven för en licens inte uppfylls. Till exempel att en tränare som missköter sig och sitt uppdrag kan bli avstängd. Men licenssystem sägs också vara en kvalitetsstämpel och ett steg i en professionalisering och ökad utbildningsnivå inom idrotten. Inom ridsporten används även en slags kvalitetsmärkning för deras idrottsföreningar:

” Vi har en besöksverksamhet där förbundet och distrikten samarbetar. I alla distrikt besöks varje ridskola för att se över både fysiska miljön och policydokument och hur man förhåller sig till olika saker. Utifrån det har vi en sigillmärkning, en skyltmärkning. Så vi har en levande och löpande dialog med varje ridskola där vi kan följa upp och ha fokus på olika informationsområden olika år på föreningsnivån. Vi kan också fånga upp om det finns problemställningar lokalt och fånga upp såna signaler tidigt.

Juridiska råd och disciplinärenden

För att hantera disciplinärenden och juridiska frågor har alla SF i studien åtminstone någon slags funktion eller person med sådan uppgift och kompetens. Det kan röra sig om disciplinnämnder, juridiska råd, förbundsjurister och liknande bestående av en eller flera personer. Ärenden kan röra fall som eventuellt strider mot idrottens stadgar, policy och regelverk eller i ärenden kring anställningsförfaranden. I intervjuerna ges exempel på enskilda ärenden som avstängning av tränare anklagad för sexuellt utnyttjande samt principfrågor som huruvida personer tidigare dömda för sexualbrott ska tillåtas få ledarroller inom idrotten, eller vilka möjligheter ett SF har att avskeda en anställd tränare på grund av ”osunt ledarskap”. Det kan också handla om att erbjuda rådgivning och stöd åt en utsatt person och att föra dialog med en anklagad person. Flera SF-representanter påtalar i intervjuerna att sådant som rör sexuella övergrepp, och än mer sexuella gråzoner, tenderar att vara mer komplicerade än andra disciplinärenden.

Ombudsmannafunktion

En ny funktion inom idrotten för att motta ärenden är så kallade ombudsmannafunktioner. På central nivå har RF sedan 2018 funktionen Idrottsombudsman. Gymnastikförbundet har funktionen Gymnastikombudsman. Ridsportförbundet har funktionen Medlemsombudsman som delas av två personer.

” Gymnastikförbundet: Gymnastikombudsman som funktion har funnits sen 2014. Tidigare var den inte lika renodlad som nu, utan ingick som en del i en heltidstjänst hos nån. Jag har 20 procent som ombudsman och är dessutom extern. Alltså jag har ingen annan funktion i förbundet. [...] Funktionen går mycket ut på att ta emot ärenden, som rings eller mejlas in och föra dom vidare till rätt ställe. Så sällan saker jag utreder, hanterar och som avslutas med mig. [...] Ibland kan det vara något som går vidare till förbundet och ibland kanske jag bara pratar med någon i telefon mer som ett stöd. Eller att jag hänvisar till material, underlag eller hjälp som finns men som folk inte känner till.

Ridsportförbundet: Förbundsstyrelsen ansåg att vi behövde ha en medlemsombudsmannafunktion. Det var ungefär i samma veva som RF började diskutera sin idrottsombudsmannafunktion. De flesta ärenden vi får in rör dock inte sexuella trakasserier och sånt utan mer ... ja egentligen arbetsrättsliga frågor och ... det mellanmännliga. Stöd i att avgöra vad det handlar om för typ av händelse och hur man går vidare beroende på det och sen agera utifrån våra regelverk.

Rapporteringsrutiner

Graden av struktur, organisering och rutiner kring rapportering och hantering därav, skiljer sig åt mellan olika SF. Förutom Gymnastikförbundets och Ridsportförbundets ombudsmannafunktioner samt handbollens trygghetskommitté har de flesta SF i studien ingen officiellt uttalad funktion för att motta ärenden avseende trygg idrott eller sexuella övergrepp enligt vad som framkommer i intervjuerna. Ärenden sägs nå de intervjuade SF-representanterna på olika vägar. Några SF-representanter hänvisar istället till att RF:s visselblåsar-tjänst och Idrottombudsman nu finns för att ombesörja rapportering. En annan förespråkar externa alternativ som BRIS och Rädda barnen då de har större kunskande än SF. Enligt SF-representanternas erfarenheter rapporteras sexuella övergrepp relativt sällan jämfört med andra ärenden, vilket överensstämmer med underrapporteringen av sexuella övergrepp – särskilt mot barn och unga.

” SF9: Numera är det ibland RF som hör av sig till oss och berättar att nåt hänt. Oftast namnet på en person eller förening. Ibland hör nån av sig till förbundet via telefon eller mejl, som utreder det därifrån. Och ibland kommer det via distriktsförbunden. Ibland hanteras hela fallet i distriktet och aktuell förening så att det aldrig blir en fråga för förbundet.

SF2: Vi är ju en rätt stor idrott så det pratas ju om fall [av eventuella missförhållanden] och vår GS har blivit kontaktad, vår pressavdelning blir kontaktad, vår jurist ... men annars så kommer väl kontakt till det område som det berör. Om det rör brott så kan inte vi avgöra det utan ligger hos målsman bland annat, beroende på åldern.

SF8: Vi rekommenderar föreningar att ha en kontaktperson för ärenden. Om nån inte vill kontakta den personen i den rollen så finns visselblåsarfunktionen hos RF kvar. Om man inte vill prata med nån annan och inte med förbundet. Vi försöker också pusha för att göra orosanmälan vid behov.

SF4: När vi får in fall om sexuella övergrepp och trakasserier så hänvisas det upp till oss i förbundet centralt. Våra distrikt försöker också hjälpa till om de får in ett ärende, men de hänvisar vidare upp till oss hela tiden. Handlar det om värdegrunden i en förening, då är det mer distrikten i första hand. Och om dom inte klarar ut det så kommer det till förbundet där vi stöttar. Handlar det om kränkningar som eventuellt ska hanteras av våra disciplinorgan så kommer det till förbundet. [...] Sen finns det säkert fall som inte når oss, men allt som gör det och handlar om olika kränkningar mellan människor tar vi i förbundet. Sen är det svårt att vara generell, utan man måste gå in på varje fall och göra en bedömning.

Erfarenheter av att hantera rapporterade fall

I intervjuerna berättar SF-representanterna om sina erfarenheter av att hantera rapporterade fall av sexuella övergrepp samt sexuella gråzoner i deras idrotter. Av forskningsetiska motiv anges inte några nummerade SF vid citaten i just det här avsnittet.

Representanter från sex av tio SF berättar att de har hanterat rapporterade fall av sexuella övergrepp mot barn och unga. Många fall beskrivs dock mer i termer av "olämpliga beteenden" än sexuella övergrepp, det vill säga olika gråzonsfall. I fyra SF har inga sexuella övergrepp rapporterats enligt SF-representanterna. Samma fyra SF saknar åtgärder mot sexuella övergrepp och har få insatser för trygg idrott. Andra SF har haft uppmärksammade fall av sexuella övergrepp där reaktiva åtgärder riktats mot dessa enskilda fall. I ytterligare andra SF har sexuella övergrepp uppdagats och föranlett åtgärder för trygg idrott.

” Fallen av sexuella trakasserier och övergrepp har uteslutande varit med män mot yngre kvinnor. Typ ”kom till mitt rum och sov i min säng” och tjejerna har gått med på det [...]

Under metoo kom också ett antal fall upp till ytan som vi agerade på. Och vi har haft flera fall som startat och blivit drev i sociala medier.

Vi hade ett fall i en förening där det tog lång tid innan händelsen uppdagades och kunde omhändertas. Det var i en välrenommerad förening och om det hänt där så kan det ju självklart hända nån annanstans också. Så vi insåg att vi behöver en mer övergripande strategi hur vi arbetar proaktivt och, det viktigaste, hur vi agerar om det händer nåt. Så det fallet har nog också haft betydelse för att vi började agera kring dom här frågorna om trygg idrott.

Efter det fallet togs snabbt fram ett styrdokument. Men det var mer en brandtryckning. Att snabbt sätta ihop nånting, utan någon ordentlig plan på hur man går vidare.

När händelser som uppfattas som olämpliga utan att uppenbart bryta mot befintlig policy uppstår frågor om hur – och om – SF ska hantera dem. Det tenderar att uppstå komplicerade situationer och konfliktsituationer utan enkel lösning. Bristen på både styrdokument och rutiner för att hantera sådana fall ökar utmaningen.

” En del tyckte ”men han är ju en så bra tränare, hur kan ni göra så?!” [stänga av]. Så det skapas en konflikt mellan olika läger ungefär. Men vi står bakom det beslutet helt. Och vi vill också bidra till att våra ungdomar är modiga och kan säga ifrån.

Den typ av fall vi fått in har handlat väldigt mycket om olämplig kontakt via sociala medier mellan ledare och aktiv. Det märker vi gång på gång. [...] Det finns komplexitet i dom här frågorna tycker jag, för oftast är det ju skvaller eller rykten och sånt. Så självklart måste vi hitta en rätts-säkerhet, det får inte bli som att pöbeln ... Om nån ifrågasätter varför [en ledare inte får fortsätta] så förklarar vi att vi fått vittnesmål där vi känner att det beteendet inte lilar med vår värdegrund.

Under intervjuerna ställdes också frågor om gränser och gråzoner som omgärdar sexuella övergrepp. Trots avsaknaden av policy och riktlinjer avseende sexuella gråzoner tycks det finnas en medvetenhet om att sådant som kärleksrelationer och sexuellt umgänge förekommer inom idrotten, rentav självklart som något allmänt mänskligt. Flera berättar också att olika intima, privata relationer, trots att det inte handlar om övergrepp, kan orsaka en hel del problem och konflikter. Av SF-representanternas svar att döma finns en intuitiv, direkt känsla av att intima, sexuella relationer mellan aktiva och ledare är fel. Trots att lämpligheten kan ifrågasättas så görs alltså inte detta i någon uttalad, formell bemärkelse som policy eller riktlinjer. Lika intuitiv är samtidigt känslan att ömsesidig kärlek i grunden är något positivt som inte går att förbjuda. Exempel på olika situationer som berör sexuella gråzoner och relationer som uppstått inom idrotten finns det gott om att döma av SF-representanternas erfarenheter. Här följer några exempel från intervjuerna:

” Vi hade ett fall med en landslagsperson och en före detta flickvän som efter [x antal] år tyckte att hon snarare blivit utnyttjad. Och det är nog sannolikt att situationen uppstår. Att man har en relation med en ”kändis” för att få vara med i sammanhanget liksom.

Alltså fall rör egentligen oftare saker som rykten om ledare och tränare som har relationer med aktiva, ibland även minderåriga. Liksom olämpligt beteende, inga övergrepp så. Och frågar man så nekas det. Hur förhåller man sig till det liksom? Så sånt pågår ju hela tiden. I vår idrott så har vi en del tränare som varit nånstans i den gråzonen och vi har inget systematiskt eller strukturerat arbetet att få bort dom.

Riktlinjer för etiska och professionella relationer behöver inte nödvändigtvis innebära ett förbud av lagliga sexuella relationer. Det exemplifieras i Basketbollförbundets uppförandekod (se avsnittet *Styrdokument*). Där betonas istället skyldigheten att vara transparent och att ta hänsyn till makt- och beroendeförhållanden:

” Vår nya uppförandekod säger att om en ledare på landslagsnivå har en relation med en spelare så får ledaren kliva av sin position. Den som är i maktposition är den som får kliva av. En viktig skillnad för oss att dra den gränsen är att spelaren är myndig. Är spelaren myndig får ledaren automatiskt lämna. Om ledaren inte informerat oss och det pågått i smyg, då blir nog konsekvensen att ledaren blir bortplockad totalt. Men flaggar

man upp att det uppstått känslor, då kan ledaren få vara kvar fast i ett annat landslag, men inte med den gruppen. Så det är lika mycket ett stöd för ledarna att vara tydliga där. Man kan liksom inte förbjuda kärlek.

Därmed är studiens resultat presenterade. I nästa avsnitt sammanfattas och diskuteras resultaten.

Diskussion kring resultaten

I det här avsnittet kommer jag besvara studiens fem frågeställningar en efter en. Jag sammanfattar resultaten och diskuterar dem med hjälp av forskning på området.

Vilka åtgärder mot sexuella övergrepp och sexuella gråzoner förekommer i arbetet inom området trygg idrott samt vad kännetecknar dessa åtgärder?

Åtgärder som adresserar sexuella övergrepp explicit är överlag få. Det finns så gott som inga åtgärder mot sådant som sammanfattas som sexuella gråzoner i studien. Förekomsten av åtgärder för trygg idrott varierar mellan olika SF, liksom på vilka sätt och hur länge de arbetat med frågan.

Sexuella övergrepp inbegrips mer eller mindre tydligt och uttalat på området trygg idrott. Oftare implicit bland ett flertal andra potentiella uttryck för otrygghet, alternativt jobba mer med ledarskap för en ökad trygghet. Inget SF har några särskilda, specifika åtgärder riktade mot sexuella övergrepp eller sexuella gråzoner. Däremot beskriver många SF-representanter att de uppfattar det som ett särskilt känsligt område.

I enlighet med forskningen är det riktigt med ett inkluderande helhetsgrepp där sexuella övergrepp sätts i ett större sammanhang med barns rättigheter och trygg idrott (Donnelly m.fl., 2016; Johansson, 2017). Den här studien illustrerar snarare att perspektivet på sexuella övergrepp behöver bli bredare (se figur 1). Sexuella övergrepp mot barn och unga i idrottens kritiska förtroenderelationer handlar inte främst om sexuella handlingar utan samtycke. Istället handlar det ofta om manipulering av samtycke genom gränsnedbrytande processer och utnyttjande av känslor och sårbarheter (Wilinsky & McCabe, 2020). Samtidigt tycks det nödvändigt med åtminstone vissa mer specifika insatser för att komma åt särskilda barriärer och känslighet som sexuella dimensioner tycks påföra (Solstad, 2019).

Reaktiva åtgärder för att upprätta rutiner för rapportering verkar vara bland de vanligaste och mest konkreta åtgärderna som inkluderar sexuella övergrepp. Några SF har initierat, och flera planerar, någon slags funktion för att motta rapportering av ärenden som rör trygg idrott. Flera SF hänvisar även till RF:s visselblåsarfunktion. Underrapportering och fördröjd rapportering av sexuella övergrepp riskerar att underminera effekten av rapporteringssystem. Därför är det viktigt att utveckla preventiva åtgärder inom idrotten, liksom att jobba långsiktigt för att öka benägenheten att rapportera. Därtill behöver reaktiva åtgärder förmå fånga upp andra signaler än självrapportering av sexuella övergrepp. Till exempel rådgivning kring olika gråzonsfall, rapportering av oro från omgivningen samt hantering av ”skvaller” och rykten.

Hur beskrivs erfarenheterna av att hantera sexuella övergrepp och sexuella gråzoner?

I sex av tio SF i studien har sexuella övergrepp hanterats. Många av dessa fall beskrivs dock snarare som "olämpliga beteenden" än de grova sexualbrott mot barn som brukar förknippas med sexuella övergrepp inom idrotten. Resultaten visar att det ofta är svårt eller rentav omöjligt att ens få en tillförlitlig bild av vad som har hänt. Med andra ord rör det sig ofta om fall i olika gråzoner, ibland sexuella och ibland andra gråzoner. Dessa situationer kan skapa etiska dilemman och konflikter mellan olika parter i idrottsmiljön. Samtidigt kan det röra händelser som utspelas i gränslandet mellan idrottsmiljö och privatliv, och med idrottsaktiva som är myndiga. Då uppstår ytterligare frågor om var idrottsledares omsorgsskyldighet och idrottens ansvar börjar och slutar. Den här typen av situationer illustreras både i den här studien och i forskningen (t.ex. Bringer m.fl., 2002; Johansson m.fl., 2016; Stefansen m.fl., 2019). Det saknas verktyg och beredskap för att hantera dessa gråzoner, samtidigt som sådana fall förefaller relativt vanliga i jämförelse med mer uppenbara sexualbrott.

Resultaten visar också att offentligt uppmärksammade fall av sexuella övergrepp inom en idrott ibland fungerat som ett startskott för åtgärder för trygg idrott. Oftare har det dock handlat om krishantering av de uppmärksammade fallen. I studien framkommer ingen entydig förklaring till varför vissa SF har fler åtgärder för trygg idrott än andra. Enskilda individers engagemang inom en verksamhet har ofta varit avgörande för åtgärder. Enligt forskningen är åtgärder som står och faller med enskilda individers engagemang bräckliga och skapar sällan den strukturella, långsiktiga förändring som behövs (Lang & Hartill, 2014).

Hur synliggörs och informeras det om sexuella övergrepp på webbplatserna?

Webbplatser är idag en av de viktigaste informationskällorna, särskilt kring sådant som känns svårt och pinsamt att prata om. Resultaten visar att sexuella övergrepp inte synliggörs på webbplatserna och att informationen är mycket begränsad. Det är också ovanligt med något innehåll kring detta som riktas direkt till barn och unga. Trygg idrott synliggörs i större utsträckning på några av webbplatserna, men på andra saknas även det temat. Resultaten illustrerar dilemman att synliggöra kontra osynliggöra sexuella övergrepp. Å ena sidan är sexuella övergrepp någonting hemskt som SF inte vill "skylta" med. Å andra sidan måste det göras gångbart att synliggöra för att kunna motverka.

Vilka styrdokument finns som stöd för åtgärder avseende sexuella övergrepp och sexuella gråzoner?

De vanligaste styrdokument som adresserar sexuella övergrepp som SF-representanterna hänvisar till är de som RF tillhandahåller (policy mot sexuella trakasserier respektive policy mot sexuella övergrepp samt riktlinjer och handlingsplan för trygga idrottsmiljöer). Styrdokument som adresserar sexuella gråzoner saknas i stort sett helt inom samtliga SF i studien. Styrdokument som adresserar trygg idrott är vanligare i några SF, men fortfarande begränsade bland de flesta. Samtidigt visade det sig svårt att skapa en tydlig överblick av styrdokument då organiseringen av trygghet och värdegrund samt barn- och ungdomsfrågor varierar från ett SF till ett annat, liksom terminologin i och sorteringen av olika styrdokument och deras tillämpningsområden. Eventuellt

kan detta spegla en otydlighet vad gäller styrdokument och särskilt hur funktionella de är som stöd för praktiska åtgärder.

Vilka utmaningar och motiv för att tillämpa idrottens policy mot sexuella övergrepp framkommer?

I studien framgår att det finns ett antal utmaningar som hindrar åtgärder, men också motiv i form av ett samstämmigt ställningstagande mot sexuella övergrepp inom idrotten. En utmaning som många SF-representanter tar upp för att förverkliga ställningstagandet är idrottens begränsade resurser (humankapital, tid, pengar osv.) och ideella basis. Sådant som har mer konkreta resultat och förknippas med själva idrottsutövandet prioriteras därför. Tävlingsframgångar är en morot, medan värdegrundsarbete drivs mer av piskan kan man säga. Begränsade resurser liksom tävlings- och prestationsfokus är utmaningar som även beskrivits i forskningen på området. Kontentan blir att trygg idrott som sakfråga får stryka på foten. Förhållningssättet att ”vinna till varje pris” kan dessutom ske på bekostnad av enskilda idrottsaktivas välbefinnande eftersom det normaliseras inom idrottskulturen, särskilt elitidrottskulturen (Kerr m.fl., 2014; Wilinsky & McCabe, 2020).

Något annat väsentligt som framkommer i studien är konflikten mellan att synliggöra och osynliggöra sexuella övergrepp. Sexuella övergrepp förekommer utan att det syns eller märks för det allra mesta och för de allra flesta inom idrotten. Det ger därför sken av att vara ett betydligt mindre förekommande problem än vad som de facto är fallet – lätt att avfärda och nedprioritera. De få fall som uppmärksammas har ofta skett i ljuset av medieskandaler och kris för drabbade idrotter. Detta blev särskilt tydligt under metoo, som kan ses både som en framgång och som en motgång för idrottsrörelsen (och andra branscher). Att synliggöra sexuella övergrepp är inte uteslutande en problemlösning, utan orsakar samtidigt problem. Synliggörandet riskerar att skapa en känsla av otrygghet snarare än trygghet. På så sätt lönar sig tystnadskulturen i dagsläget. Detta dilemma förefaller vara en av de mest grundläggande utmaningarna för idrottsrörelsen, och i förlängningen samhället, för att reellt motverka det förtroendebrott mot barn och unga som alla slags sexuella övergrepp är.

I grunden hänger dessa utmaningar ihop med att sexuella övergrepp mot barn är så pass känsligt, laddat och skambelagt. Alltså även jämfört med andra (ibland relaterade) problem inom idrotten som trakasserier, emotionellt utnyttjande, dysfunktionella relationer, sexistisk jargong, våld, doping och rasism. Den sexuella dimensionen gör det särskilt känsligt och komplext. Det rör inte bara sexuella övergrepp utan alla slags sexuella relationer och handlingar. Det skapas gråzoner där det är svårt att navigera och veta vad som är rätt och fel. Därför tenderar sådana situationer att hamna mellan stolarna, ofta adresseras de inte alls inom idrotten. Enligt forskningen är dessa gråzoner väsentliga. Både med tanke på att uppenbara, grova sexuella övergrepp är relativt ovanliga i jämförelse, samt att alla slags förtroendebrott mot unga kan orsaka allvarlig skada (Johansson, 2017; Jonsson & Svedin, 2019; Parent m.fl., 2016).

Allvaret i frågan sexuella övergrepp mot barn är samtidigt också det starkaste motivet för idrotten att vidta åtgärder. Det principiella ställningstagandet mot övergrepp är som sagt unisont bland samtliga SF liksom i idrottens policy mot sexuella övergrepp. Därmed illustreras en annan diskrepans som framkommer i studien: sexuella övergrepp mot barn uttrycks som en viktig fråga för idrotten,

samtidigt som de relativt få åtgärderna som SF vidtagit inte speglar detta ställningstagande. Utmaningen ligger alltså i tillämpningen, från policy till praktik. För att utveckla åtgärder behövs det antagligen både tvångsmedel (t.ex. villkor för ekonomiska bidrag) och beteendeförändringar (Parent, 2011). För att trygg idrott kontinuerligt ska prioriteras och policy förverkligas behövs dock mer morot och inte enbart piska (Rhind m.fl., 2017). Motiven för att vidta åtgärder behöver bli fler och starkare. Det kräver ett tydligare belöningsystem för att åtgärder ska bli realistiska och upplevas som värdefulla istället för att mest vila på plikt och förmaningar.

Vad behövs då för att göra idrotten tryggare och komma åt de här känsliga och komplicerade frågorna som är förknippade med sexuella övergrepp och de gråzoner som omgärdar dem? I nästa, avslutande avsnitt kommer jag beskriva ett antal rekommendationer till idrottsrörelsen.

Rekommendationer till idrottsrörelsen

Mot bakgrund av studiens resultat, och med stöd i litteraturen (särskilt Hartill m.fl., 2019, BRIS, 2017, Johansson, 2018b, Rhind m.fl., 2017), rekommenderas följande fem punkter:

1. Erkänn sexuella övergrepp som förekommande problem inom idrotten
2. Tydliggör problembilden
3. Utse ansvariga funktioner och personer
4. Förändra normer och förhållningssätt
5. Utveckla åtgärder

I kommande avsnitt beskrivs dessa rekommendationer mer. Tonvikten ligger på normer och förhållningssätt eftersom det verkar vara den största utmaningen för idrotten på området i dagsläget. Det är också förutsättningar för att åtgärder initieras och tillämpas.

1. Erkänn sexuella övergrepp som förekommande problem inom idrotten

Ett första steg för idrotten är att officiellt erkänna och uppmärksamma det faktum att sexuella övergrepp kan förekomma och förekommer inom idrotten. Inte bara i andra idrotter, utan också i ens egen idrott. Detta erkännande inkluderar att tydligt och uttalat ta ansvar för barns rättigheter och trygghet som en angelägen idrottsfråga. Erkännandet ger även uttryck för ett viktigt stöd för alla som har blivit utsatta för sexuella övergrepp inom idrotten. Det visar på medvetenhet om beprövade kunskaper på området. Det är ett initiativ för att motverka tystnadskulturen. Och det är ett tydligt ställningstagande för idrottens mest grundläggande värderingar.

2. Tydliggör problembilden

För att kunna hantera och förebygga problem behövs en konkret, välinformerad förståelse av vad problemet består av. Bilden av sexuella övergrepp, förövare och utsatta personer är influerad av myter, fördomar och skandalrubriker. Det kan t.ex. handla om att likställa sexuella övergrepp med grova sexualbrott mot barn eller att förövare förväntas vara av en viss speciell "personlighetstyp" eller med någon slags "psykiatrisk störning". Eller att utsatta personer ses som naiva och svaga, eller som borde kunna freda sig och annars "skylla sig själva". För att motverka myter och fördomar behövs ökad kunskap om sexuella övergrepp och sexuella gråzoner, med tydliga definitioner av vad det inbegriper för olika beteenden, hur dessa möjliggörs inom idrotten och var idrottens ansvar för trygga miljöer börjar och slutar. Sexuella övergrepp och -gråzoner behöver inkludera

området trygg idrott utifrån ett helhetsperspektiv, men även adresseras och synliggörs explicit. För att synliggöra och konkretisera problem inom idrotten, för att därefter åtgärdas och motverkas, är externa utvärderingar och undersökningar nödvändiga.

3. Utse ansvariga funktioner och personer

I varje idrottsverksamhet behövs en specialiserad funktion med kompetens och ansvar för området trygg idrott och barns rättigheter anpassad till verksamheten ifråga (SF, distrikt, förening). Ansvaret inkluderar explicit och uttalat sexuella övergrepp samt kunskaper på området. Funktionen behöver kommuniceras och dess ansvarsområde och de personer som tillsätts identifieras. Funktionen signalerar att barns rättigheter, välbefinnande, trygghet och skydd från övergrepp är en permanent prioritering i idrottsverksamheten. Den utgör också en synlig, formell kontakt-, informations- och stödfunktion.

4. Förändra normer och förhållningsätt

Prioritera trygg idrott

Barns och ungas trygghet och välbefinnande är idrottens viktigaste, mest grundläggande angelägenhet. Idrottsledare har omsorgsskyldighet gentemot idrottsaktiva. I RF:s policydokument förkunnas idrottens ansvar att motverka sexuella övergrepp och trakasserier. Trots det händer det att grundprinciper kring trygghet och etik äventyras till förmån för idrottens goda anseende och tävlingslogikens prestationsfokus. Det behövs därför ett tydligt ledarskap och en organisering där trygga idrottsmiljöer prioriteras. Prioriteten erfordrar dock inte enbart plikt och skyldighet, utan också belöningsmekanismer som uppmuntrar och förstärker engagemanget på området.

Tillämpa barnrättsperspektiv och barnperspektiv

Ett barnrättsperspektiv innebär inte bara att vuxna ska tillgodose barns rättigheter och behov utan också att barn som individer och grupp inkluderas och ges inflytande. Det inkluderar att informera, utbilda och engagera barn, även i frågor som kan vara känsliga. Som att ha information med barnperspektiv utformad för barn och unga i olika åldrar. Eller att lära barn prata om gränser, samtycke och kroppslig integritet. Sådant är samtidigt skyddsfaktorer som kan göra barn motståndskraftigare mot övergrepp. Följande rekommenderas i en internationell rapport (Hartill m.fl., 2019, s. 30, min översättning):

Förebyggande av övergrepp är inte på något sätt barns ansvar, men det är inte heller lämpligt att undanhålla kunskap från unga personer som potentiellt kan stärka [empower] dem att:

- känna igen särskilda beteenden (av andra eller hos dem själva) som övergrepp och undvika att bidra till en skadlig miljö
- förstå konsekvenserna av övergrepp
- förstå hur man bäst undviker övergrepp/utnyttjande av situationer eller personer
- förstå att övergrepp är något de kan prata om och berätta för andra om ifall de (eller en kamrat) upplever det och att det inte är deras fel/skuld.

Bryt tystnaden och isoleringen

Sexuella övergrepp möjliggörs av en djupt rotad tystnadskultur som bidrar till osynliggörande, skamkänslor och isolering. Isoleringen orsakar ytterligare marginalisering och sårbarhet. Steget att berätta, än mer att anmäla, sexuella övergrepp upplevs ofta så stort att många avstår eller väntar i årtal. Utsatthet som har någon slags sexuell prägel är förknippade med särskilda barriärer och därmed ökad underrapportering bland barn. Reaktiva åtgärder som baseras på självrapportering och visselblåsning är alltså otillräckliga när så få rapporterar sexuella övergrepp. Därför är preventiva insatser nödvändiga. Ansvaret att bryta tystnadskulturen bör inte läggas på utsatta barn och unga utan på vuxna med omsorgsskyldighet för barn och unga. För att främja rapportering och transparens inom idrotten och för att på sikt utveckla en samtalskultur krävs systematiskt arbete och kollektivt ansvar.

Rapportering som framgång – inte motgång

För att utmana tystnadskulturen behöver idrotten aktivt och tydligt välkomna och uppmuntra personer att berätta, rapportera och avslöja sexuella övergrepp. Det innebär också att alltid agera vid oro för att någon annan kanske far illa. I dagsläget göds tystnadskulturen av att rapportering av sexuella övergrepp har så negativa associationer. Därför krävs en perspektivförändring så att rapportering och synliggörande ses som en framgång – en förutsättning för utsatta att få hjälp och förövare att stoppas – medan underrapportering och osynliggörande är problemet. Det kräver också medvetenhet om att rapporterade fall och förekommande fall är två olika saker. Effektiva rapporteringssystem leder till att fler sexuella övergrepp uppdagas – inte att fler fall förekommer.

Perspektivförändring behövs även vad gäller undersökningar som förmår synliggöra och konkretisera sociala problem inom idrotten. Sådana initiativ är mycket ovanliga. Antagligen för att de upplevs skapa problem snarare än lösa problem (jfr utredningarna inom gymnastiken av Stier 2012 och konståkningen av Edlund och Winter 2020). Detta signalerar att *inte* granska idrotten för att undvika skandaler och framstå i dålig dager. Perspektivförändringen behöver istället förorda och premiera externa, objektiva undersökningar som förmår synliggöra problem och brister – betydligt fler sådana behövs.

Förändra individperspektivet

I dagsläget uppfattas sexuella övergrepp inom idrotten ofta som ett individuellt problem; enstaka, sällsynta fall orsakade av speciella, avvikande individer. Responser blir därför att söka enskilda syndabockar som orsak till strukturella brister och systemfel. Förövare är givetvis ytterst skyldiga till sina handlingar, men sexuella övergrepp möjliggörs i regel genom flera led av organisatoriska och systematiska brister där ledare och vuxna inte tagit ansvar att skydda utsatta personer. Även åtgärder mot sexuella övergrepp står och faller ofta med ett fåtal eldsjälur inom idrotten. Individperspektivet är därför kontraproduktivt för systematisk förändring.

Ursäkt och uppmärksammande

Sexuella övergrepp mot barn innebär ett förtroendebrott av förövaren i första hand, men också av vuxna med omsorgsskyldighet som underlåter att hjälpa dem. Många utsatta upplever sig ha blivit svikna av idrottsförbund, förening, ledare och andra vuxna som inte agerat eller tagit dem på allvar. En del upplever sig ha blivit misstrodda och skuldbelagda medan förövaren tagits i försvar. Sådant kan leda till att de aldrig mer vill berätta för någon. Trots att försummelse sannolikt inte sker med avsikt att skada utsatta måste det motverkas bättre inom idrotten eftersom det ändå orsakar skada.

Den första rekommendationen var att visa utsatta stöd genom att erkänna sexuella övergrepp som ett förekommande problem inom idrotten. Utöver det rekommenderas att be utsatta personer personligen om ursäkt för att de inte skyddats så som de har rätt till, samt uttala tacksamhet och respekt för deras initiativ att rapportera. Detta kan vara en del av en läkningsprocess, särskilt viktig då utsatta personer ofta lägger ansvar och skuld på sig själva. Det är också en handling som visar på ansvar att förverkliga idrottens värderingar. Utsattas upplevelser kan också tjäna som en värdefull resurs för att utveckla åtgärder och hjälpa andra.

5. Utveckla åtgärder

Styrdokument

En policy är en utgångspunkt som tydligt ska klargöra den specifika verksamhetens (SF, DF, idrottsförening) grundprinciper och ansvaret att förverkliga dessa. En policy blir sannolikt mer aktuell och levande om den inriktas på den specifika idrottsverksamheten, trots att grundprinciperna är desamma för hela idrottsrörelsen (RF:s policydokument). Den stora utmaningen och den avgörande betydelsen ligger dock inte i utformandet av policy utan i tillämpningen. Verktyg som uppförandekoder, etiska koder, handlingsplaner och checklistor kan hjälpa till att gå från policy till praktik. Handlingsplaner fungerar som en mall för att hantera ärenden. Samma handlingsplan ska följas konsekvent oavsett vilka individer som är inblandade samt borga för att alla ärenden hanteras. Styrdokument behöver spridas och kommuniceras brett så att alla känner till dem.

Idrottens styrdokument behöver börja omfatta sexuella gråzoner för att bättre korrespondera med problembilden kring sexuella övergrepp, utnyttjande och sexuella relationer inom idrotten. Känslighet, tystnad och skam förknippad med sexuella dimensioner behöver motverkas genom särskild tydlighet när de adresseras. Styrdokument som adresserar sexuella gråzoner (exempelvis lagliga sexuella relationer mellan tränare och aktiva) bör inte bestå av endast kategoriska förbud, utan kan snarare klargöra principer som kan främja sådan transparens, öppenhet och tryggt samtalsklimat som möjliggör hantering.

Vägen från policy till praktik är en långsiktig process. Preventiva och reaktiva åtgärder behöver skapas och utvecklas över tid genom att utvärdera effekterna. Det är i idrottsverksamheternas vardag som den största utmaningen ligger att tillämpa idrottens styrdokument. Det är också de lokala föreningsmiljöerna där majoriteten av barn och unga är idrottsaktiva.

Agera och rapportera

Åtgärder behöver anpassas utifrån faktiska problem och utmaningar. Det inkluderar bland annat den utbredda underrapporteringen och fördröjda rapporteringen av sexuella övergrepp, särskilt bland barn. Eftersom sexuella övergrepp sällan bevittnas av omgivningen eller sker i själva idrottsmiljön är det viktigt med rådgivnings- och rapporteringssystem som kan fånga upp och omhänderta oro, misstanke, anklagelser och rykten. Det är särskilt viktigt eftersom många avstår från att agera för att inte riskera att anklaga någon oskyldig – särskilt inte en vän eller kollega. Vidare behöver reaktiva åtgärder som exempelvis visselblåsarfunktioner fogas till en tydlig policy. Där klargörs hur såväl visselblåsare som offer och anklagade skyddas i en utredningsprocess, dels genom konfidentialitet, dels om de skulle identifieras.

En aktuell problembild inkluderar inte bara uppenbara regelbrott och grova övergrepp. Det behövs åtgärder för gråzonsfall, dysfunktionella sexuella relationer, utnyttjande och diffusa ”olämpliga beteenden” med eller utan sexuell karaktär. I dessa fall behövs hjälp och vägledning för att försöka lösa etiska dilemman, konflikter och komplicerade situationer utan offer och förövare.

Om något inte känns bra ska barn veta var de kan vända sig, både i sin förening och utanför idrotten. Ofta brukar utsatta barn berätta om övergrepp och saker som känns jobbiga för en kompis snarare än en vuxen. Därför är det viktigt att det finns åtgärder för kompisstöd inom idrotten så att barn får lära sig hur de ska göra i sådana situationer.

Externa stödfunktioner

Idrotten kan vara en liten värld med nära relationer, lojaliteter och sociala hierarkier, i vilka barn och unga befinner sig i underläge. Därför krävs både interna åtgärder nära till hands och externa stödfunktioner att kunna vända sig till. Det kan vara kontaktuppgifter till barnrättsorganisationer, stödtelefon för barn och vuxna, professionell expertis för rådgivning och samtal för utsatta, förövare och anhöriga samt till sociala myndigheter och hälsovård. Uppgifterna måste regelbundet kommuniceras och hållas uppdaterade. Det kan också handla om att göra oberoende, externa utredningar för att hantera anklagelser, konflikter eller andra situationer där verksamhetens kultur och/eller sociala relationer riskerar att äventyra en adekvat hantering i linje med styrdokumentet (eller om styrdokument saknas). Vidare ska alla misstänkta brott polisanmälas. Externa funktioner ska komplettera – inte ersätta – idrottens ansvar och åtgärder för trygg idrott.

Kunskap, utbildning och träning

Okunskap är en riskfaktor för sexuella övergrepp. Det kan bidra till att egna och andras upplevelser ifrågasätts och misstankar avfärdas. Okunskapen och myterna kring sexuella övergrepp är utbredd. Det uppfattas som något hemskt som är jobbigt att prata om och som ”bara inte får ske”. Istället behöver sexuella övergrepp och trygg idrott göras till ett hanterbart kunskaps- och utbildningsämne. Därtill behöver expertis finnas tillgänglig vid behov hos SF och idrottsföreningar, dels för att utveckla kunskap och utbildning, dels som stöd i specifika ärenden. Intern och extern expertis behöver kunna tillhandahållas av eller via RF/SISU och i vissa fall SF.

I kombination med utbildning behövs träning på att hantera bland annat sexuella övergrepp och olika gråzonsfall. Sådan träning kan skapa trygghet och självförtroende hos ledare så att de vågar agera i komplicerade frågor och känsliga situationer. Samarbeten för att ta tillvara och kommunicera erfarenheter och dela med sig av lärdomar behöver skapas inom idrotten. För att utveckla kunskap och effektiva åtgärder behövs även vetenskapliga studier. Kopplingen mellan forskning, utbildning och praktik behöver med andra ord stärkas på området.

Egenvård, uppmuntran och stöd till idrottsledare

Inte bara utsatta barn och unga behöver stöd, trygghet och omsorg inom idrotten. Det behövs också uppmuntran och stöd till idrottsledare för ansvarsfullt ledarskap och funktionella relationer inom idrotten. Den ökade uppmärksamheten av sexuella övergrepp mot barn inom idrotten kan skapa oro och osäkerhet bland de som står idrottsaktiva närmast – tränarna. De kan känna sig misstänkliggjorda och begränsade i sin ledarroll, eller oroliga för att bli anklagade eller utpekade som någon slags (potentiell) förövare. Att uppmärksamma och vidta åtgärder mot sexuella övergrepp mot barn är en balansakt på stundtals minerad mark. Stöd, transparens och delat ansvar är därför nödvändigt för att möjliggöra ledares omsorgsskyldighet om barn och unga inom idrotten.

Slutord

Den här studien ger en bild av vilka åtgärder de största SF:en inom barn- och ungdomsidrott har vidtagit mot sexuella övergrepp. Förhoppningsvis kan den bidra med kunskaper som är användbara i det fortsatta arbetet för en trygg idrott som pågår. I studien har ljuset riktats mot SF, men den belyser samtidigt hur betydelsefull verksamheten är i idrottens många föreningar.

Svensk idrottsrörelse har tagit de första, viktiga stegen i form av ökad uppmärksamhet och ett tydligt ställningstagande mot sexuella övergrepp. Att tillämpa idrottens policy och nolltolerans mot övergrepp är en utmaning som kräver gemensamma krafter och systematiska åtgärder.

Tillsammans behöver vi – inom idrotten och i samhället – skapa en samtalskultur för att kunna möjliggöra såväl preventiva som reaktiva åtgärder. Det är särskilt avgörande för att motverka sexuella övergrepp och relaterade gråzoner eftersom de tenderar att vara något särskilt känsligt och komplicerat.

Referenser

- Bjørnseth, I. & Szabo, A. (2018). Sexual violence against children in sports and exercise: a systematic literature review. *Journal of child sexual abuse*, 27(4), 365–385.
- Bringer, J. D., Brackenridge, C. H. & Johnston, L. H. (2002). Defining appropriateness in coach-athlete sexual relationships: The voice of coaches. *Journal of Sexual Aggression*, 8(2), 83–98.
- BRIS. (2017). Sexuella övergrepp inom idrotten – om barnets rätt till en trygg idrott. https://www.bris.se/globalassets/pdf/rapporter/bris-rapport-sexuella-overgrepp_2017_2.pdf
- Bryman, A. (2015). *Social research methods*. New York: Oxford university press.
- Chroni, S., Fasting, K., Hartill, M., Knorre, N., Martin, M., Papaefstathiou, M. ... Zurc, J. (2012). Prevention of sexual and gender harassment and abuse in sports. Initiatives in Europe and beyond. Frankfurt am Main: Deutsche Sportjugend in Deutschen Olympischen Sportbund.
- Donnelly, P., Kerr, G., Heron, A., & DiCarlo, D. (2016). Protecting youth in sport: An examination of harassment policies. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8(1), 33–50.
- Edlund, K., & Winter, M. (2020). *Idrottsmiljö och hälsa inom svensk konståkning: Slutrapport*.
- Fasting, K. (2015). Assessing the sociology of sport: On sexual harassment research and policy. *Int Review for the Sociology of Sport*, 50, 437–441.
- Grey-Thompson, T. (2017). *Duty of Care in Sport Review*. <https://www.gov.uk/government/publications/duty-of-care-in-sport-review>
- Hartill, M., Murphy, K., Taylor, S., Schroer, M., Axmann, G., Viseras, G., Leach, K., Harris, C. & Rulofs, B. (2019). *Good Practice Guide: Supporting individuals affected by sexual violence in sport - a guide for sport organizations*. Cologne: German Sport University.
- Johansson, S (2012). Kunskapsöversikt: Sexuella övergrepp i relationen mellan tränare och idrottsaktiv. Riksidrottsförbundet: FoU 2012:5.
- Johansson, S. (2017). *Sexual relationships between Athletes and Coaches: Love, Sexual Consent, and Abuse*. Stockholm: GIH.
- Johansson, S. (2018a). 'Am I sexually abused?' Consent in a coach-athlete lesbian relationship. *Sport, Education and Society*, 23(4), 311–323.
- Johansson, S. (2018b). Sju viktiga steg för att förebygga och hantera sexuella övergrepp inom idrotten. <https://www.idrottsforskning.se/sju-viktiga-steg-for-att-forebygga-och-hantera-sexuella-overgrepp-inom-idrotten/>
- Johansson, S. & Larsson, H. (2016). 'This might be him; the guy I'm gonna marry': Love and sexual relationships between female elite-athletes and male coaches. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(7), 819–838.
- Johansson, S. & Lundqvist, C. (2017). Sexual harassment and abuse in coach-athlete relationships in Sweden. *European Journal for Sport and Society*, 14(2), 117–137.
- Johansson, S., Kenttä, G. & Andersen, M. B. (2016). Desires and taboos: Sexual relationships between coaches and athletes. *International journal of Sports Science & Coaching*, 11(4), 589–598.
- Jonsson, L. & Svedin, C. G. (2019). ECPAT. Barn utsatta för sexuella övergrepp av en kvinnlig förövare. https://www.ecpat.se/uploads/Forskningsrapport_ECPAT_Barn-utsatta-av-kvinnliga-f%C3%B6r%C3%B6vare_2019_webb.pdf
- Kerr, G., Kidd, B. & Donnelly, P. (2020). One Step Forward, Two Steps Back: The Struggle for Child Protection in Canadian Sport. *Social Sciences*, 9(5), 68.
- Kerr, G., Stirling, A. & MacPherson, E. (2014). A critical examination of child protection initiatives in sport contexts. *Social Sciences*, 3(4), 742–757.

- Lang, M. & Hartill, M. (reds.) (2014). Safeguarding, child protection and abuse in sport: international perspectives in research, policy and practice. London: Routledge.
- London, K., Bruck, M., Wright, D. & Ceci, S. (2008). Review of the contemporary literature on how children report sexual abuse to others. *Memory*, 16(1), 29-47.
- Mergaert, L., Arnaud, C., Vertommen, T. & Lang, M. (2016). Study on gender-based violence in sport. European Commission.
- Mountjoy, M., Brackenridge C., Arrington, M., Blauwet, C., Carska-Sheppard, A., Fasting, K., ... Budgett, R. (2016). The IOC Consensus Statement: harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 50, 1019–1029.
- Parent, S. (2011). Disclosure of sexual abuse in sport organizations: A case study. *Journal of child sexual abuse*, 20(3), 322–337.
- Parent, S. & Demers, G. (2011). Sexual abuse in sport: a model to prevent and protect athletes. *Child Abuse Review*, 20(2), 120-133.
- Parent, S., Thibodeau, M-E., Hébert, M. & Team PAJ. (2016). Sexual violence experienced in the sport context by a representative sample of Quebec adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(16), 2666–2686.
- Pépin-Gagné, J. & Parent, S. (2016). Coaching, touching, and false allegations of sexual abuse in Canada. *Journal of Sport and Social Issues*, 40(2), 162–172.
- Redelius, K. (2011). *Idrottens barn – fria från kränkningar? I: J.R. Norberg och J. Pihlblad, (red.), För barnets bästa: en antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.*
- Rhind, D. J., Kay, T., Hills, L. & Owusu-Sekyere, F. (2017). Building a system to safeguard children in sport: The eight children pillars. *Journal of Sport and Social Issues*, 41(2), 151–171.
- Rhind, D., McDermott, J., Lambert, E., & Koleva, I. (2015). A review of safeguarding cases in sport. *Child Abuse Review*, 24(6), 418–426.
- Riksidrottsförbundet (2005). Riksidrottsförbundets policy och handlingsplan mot sexuella trakasserier inom idrotten.
- Riksidrottsförbundet (2011). Riksidrottsförbundets policy mot sexuella övergrepp inom idrotten med vägledning.
- Riksidrottsförbundet (2018). Skapa trygga idrottsmiljöer.
- Riksidrottsförbundet. (2019). Idrottsrörelsens uppförandekod
- Rulofs, B., Feiler, S., Rossi, L., Hartmann-Tews, I. & Breuer, C. (2019a). Child protection in voluntary sports clubs in Germany—Factors fostering engagement in the prevention of sexual violence. *Children & Society*, 33(3), 270–285.
- Rulofs, B., Vertommen, T., Topič, M. D., Diketmüller, R., Horcajo, M. M. & Stockel, J. T. (2019b). VOICES FOR TRUTH AND DIGNITY: Combatting sexual violence in European Sport through the voices of those affected. German Sport University.
- Solstad, G.M. (2019). Reporting abuse in sport: a question of power? *European Journal for Sport and Society*, 16(3), 229–246.
- Stefansen, K., Solstad, G. M., Strandbu, Å. & Hansen, M. (2019). Young Athletes' Perceptions of Coach-Athlete Sexual Relationships: Engaging With Competing Ethics. *Sociology of Sport Journal*, 36(4), 339–346.
- Stier, J. (2012). Blod, svett och tårar. Ledarkulturen inom svenska landslagsgymnastik-belyst och problematiserad.
- Stoltenborgh, M., van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: meta-analysis of prevalence around the world. *Child Maltreatment* 16: 79–101.
- Timpka, T., Janson, S., Jacobsson, J., Dahlström, Ö., Spreco, A., Kowalski, J. ... Svedin, C. G. (2019). Lifetime history of sexual and physical abuse among competitive athletics (track and field) athletes: cross sectional study of associations with sports and non-sports injury. *British journal of sports medicine*, 53(22), 1412–1417.
- UNICEF (2010). Protecting Children from Violence in Sport. A Review with a Focus on the Industrialized Countries. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf

United Nations (2007). Women, gender equality and sport. <https://www.un.org/womenwatch/daw/public/Women%20and%20Sport.pdf>

Wilinsky, C.L. & McCabe, A. (2020). A review of emotional and sexual abuse of elite child athletes by their coaches. *Sports Coaching Review*, 1–26.

Specialidrottsförbundens webbplatser

<http://www.basket.se/>

<https://www.svenskfotboll.se/>

<http://www.friidrott.se/>

<https://www.gymnastik.se/>

<http://www.svenskhandboll.se/>

<https://www.innebandy.se/>

<http://www.swehockey.se/>

<https://www.ridsport.se/>

<http://www.svensksimidrott.se/>

<https://www.tennis.se/>

Bilaga Intervjuguide

Begrepp

- Sexuella övergrepp som samlingsnamn
- Barn- och ungdomsidrott 6-25 år

1. Bakgrund

Idrottsbakgrund?

Engagemanget i förbundsverksamheten?

Nuvarande roll och arbete i förbundet?

Sexuella övergrepp inom idrotten:

Under de senaste åren har ju fall av sexuella trakasserier och övergrepp inom idrotten uppmärksammas, hur och när blev du först varse detta problem som något som förekommer inom idrotten?

Tänker du att sexuella övergrepp inom idrotten som en idrottsfråga?

2. Preventiva & reaktiva åtgärder

Vilka preventiva åtgärder har ni som SF vidtagit?

T.ex. riktlinjer, uppförandekod/etisk kod, utsedd ansvarig/funktion/kontaktperson för dessa frågor, rutiner för utdrag ur belastningsregister, utbildning?

Vilka reaktiva åtgärder har ni som SF vidtagit?

T.ex. rutiner för rapportering som checklista/handlingsplan, hantering av utsatt respektive förövare/anlagad, polisanmälan, oro/misstankar till SF, anmälan till socialtjänst, samtal, stöd och rådgivning?

Hur har ni gått tillväga när ni jobbat fram dessa åtgärder?

Någon speciell fråga ni arbetat särskilt med och/eller lyckats bättre med?

Vilka frågor/områden/teman har lyfts upp era åtgärder?

Tex. grooming, sexuellt utnyttjande, #metoo, sexualbrott, sexuella tändningsmönster (som pedofili), risksituationer, könstrakasserier, mobbing och trakasserier mer allmänt, makt och beroende, kroppslig integritet, etik och ledarskap?

Vilka grupper omfattas?

- Utsatta: Barn – ungdomar – vuxna (var går åldersgränsen)?
- Förövare: Barn – ungdomar – vuxna respektive annan aktiv – ledare?
- Olikkönade respektive samkönade relationer samt HBTQ?

Någon särskild fråga som ni inte arbetat med som du tycker är angelägen att lyfta mer?

3. Styrdokument och utbildning

Har ni som SF någon egen policy mot sexuella övergrepp, dvs. utöver RF:s?

Vilka styrdokument och andra underlag/material använder ni för att implementera och tillämpa idrottens policy mot sexuella övergrepp och trakasserier?

Är sexuella övergrepp något som tas upp i några av era utbildningar?

4. Sexuella övergrepp på webbplatserna

Hur synliggör och informerar ni om sexuella övergrepp på er webbplats?

(Samt fynden från analysen av webbplatserna)

5. erfarenheter av hantering av sexuella övergrepp

Har ni hanterat några fall av sexuella övergrepp inom er idrott?

- Har du själv erfarenhet av sådan hantering?
- Svårigheter, problem och utmaningar uppkom?
- Vad hade ni behövt i form av stöd, resurser, rutiner?
- Lärdomar och framsteg?

6. Motiv och utmaningar

Utmaningar: Vad hindrar, komplicerar och motverkar arbetet mot sexuella övergrepp inom ditt SF?

Motiv: Vad upplever du motiverar, underlättar och möjliggör arbetet mot sexuella övergrepp inom ditt SF?

Vilket stöd skulle ni som förbund behöva?

Från RF? Från andra? Vilka?

Sexuella gråzoner och gränser

Utifrån modellen (gråzoner och samtycke):

Vad inkluderas respektive exkluderas i era styrdokument?

Vad inkluderas respektive exkluderas i åtgärder?

Har du varit med om exempel/fall av sexuella relationer eller någon gråzon (sexuell, etisk, professionell, regelmässig, laglig)?

Hur angeläget är sådant som t.ex. lagliga sexuella relationer mellan tränare och aktiva?

Övrigt

Bilaga Checklista

SF webbplatser

Fråga	Exempel
Synlighet	Antal klick för att hitta något om sexuella övergrepp, -trakasserier eller dylikt? Hur synliggjort eller osynliggjort?
Sökfunktion	Träff på orden: Sexuella övergrepp Sexuella trakasserier Trygg idrott
Typ av information och innehåll	Styrdokument, rapporteringsrutin, utbildningsmaterial, kontaktuppgifter för hjälp och rådgivning (internt respektive externt), länkar till RF, BRIS, Rädda barnen etc?.
Vilka frågor och teman relaterade till sexuella övergrepp adresseras?	Sexuella övergrepp mot barn, sexuella trakasserier, -utnyttjande, grooming, #metoo, sexualbrott?
Vilka perspektiv på sexuella övergrepp förekommer?	Barnperspektiv, barnrättsperspektiv, jämställdhet, HBTQ, annat.
Tydlighet?	Hur tydlig och explicit är informationen, vilka begrepp används, hur brett respektive specifikt adresseras sexuella övergrepp?
Till vem riktas informationen?	Utsatta personer, anhöriga/vänner till utsatta personer, visseblåsare, idrottsaktiva, förövare, barn, ungdomar, vuxna, idrottsledare, föräldrar, andra?
Adresseras sexuella gråzoner på något sätt?	Sexuella relationer, kärleksrelationer, gränser, samtycke, kroppskontakt, kroppslig integritet?
Övrigt/Annat?	

Riksidrottsförbundet

Idrottens Hus, Box 11016, 100 61 Stockholm | Tel: 08 - 699 60 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se | Hemsida: www.rf.se